

ВПЕРЕД УКРАЇНО

ДЕКЛЯМАТОР

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЄДНІСТЬ У ФРАНЦІї
БІБЛІОТЕКА САМООСВІТИ

Вперед, Україно!

НАРОДНИЙ ДЕКЛЯМАТОР

Уклав

О. ОЛЕЛЬКО

ÉDITIONS S.C.I.P.
PARIS-LYON

В С Т У П Н Е С Л О В О

*Промінням ясним, хвилями буйними,
Прудкими іскрами, летючими зірками,
Палкини блискавицями, мечами,
Хотіла б я вас виховатъ, слова!*

Леся Українка

Мало народів, в національному відродженні яких відогравала б література, поезія зокрема, таку виїмкову роль, яку відограла вона і відограє у відродженні і визвольній боротьбі українського народу! Шевченків заповіт — поставити коло рабів німих на сторожі С л о в о — не залишився мертвий. Сама творчість Т. Шевченка стала таким Словом. Серед темряви неволі розкриває поет перед сонними очима земляків живу славу «великих прадідів» і засвідчує візію майбутнього, — «сім'ї вольної, нової». Слово поета сповнюється такої сили, що обертається в конкретну зброю, — «обоюдугострі ножі», які вицідять із серця народу сухровату кров рабів і наллють «живої, козацької тії крові, чистої, святої», — єдину правдиву запоруку нашого політичного і духового звільнення.

Високого призначення «будити мертвих, тішити живих» не зраджує українська поезія і в наступних роках. В часах ніби владного панування над душами української інтелігенції понурих, в своїй істоті протинародних і протилюдських ідей «всесвітянства», що вчили «з ворогом по правді жити»,

В С Т У П Н Е С Л О В О

уста Лесі Українки відважно перестерігають: «в подоланім місті немає щастя і не може бути». А геній Івана Франка, вирвавшись з обіймів мертвотої, бо «без віри основ», «науки» свого позитивістичного віку, викрещує ту пісню «палку, вітхненну, що мільйони порива з собою, окрилює, веде на путь спасенну». І навіть поезія т. зв. літературного модерну, хоч ідейно розгублена, знаходить у собі ще стільки здорової моральної сили, щоб у хвилини прозріння шукати з Микою Вороним «Того зілля первороду, Що на певний шлях направить, Шлях у край свій повороту», а з Олександром Олесем — по дорозі до «кращого життя» гордо сказати: «Що б не було: потала, так потала, Але назад немає вороття».

Національна революція, що до її слави провадить муза Шевченкова, відімкнула глибинні джерела народного духа. Але окупант, досконало розуміючи живу і цілючу силу цих джерел, мобілізує «пекло і смерть», щоб іх закаламутити і назавжди засипати. Серед справжнього вогню гартується нова українська література, й коли одні із поетів попелють у цім «вогні, спішать — як був висловився П. Тичина — «поцілувати пантофлю» московського «папи», то інші, справді поети, поети з «іскрою Прометея», обергаються в «ясну і тверду крицю». Родиться нова — за окресленням О. Ольжича — геройчна українська література, і саме поезія, передовсім поезія націоналістична, духом нав'язуючи до лицарського епосу Козаччини та доби Княжої, стає раг ехеланс маніфестацією нашої пробудженої волі до нового буття.

Свідома свого призначення, така поезія виповнює творчу свободу закликом до України «вперед!», і сама, через життя і жертву чоловіх українських поетів, вирушає в цей похід і стає його прапором. Формула Ольжича — «Держава не твориться в будуччині, Держава будується нині» висловлює цілу духову натугу нашої сучасності й тим самим є

В С Т У П Н Е С Л О В О

Її власною формулою. С л о в о ж и в е стає тут вже ніби справді т і л о м.

Чудотворна функція цієї поезії — бути прапором ви-
зволення — не змінилась і після останньої війни, як не змі-
нилась і не послабла, а ще може навіть загострилась сама
драма Визвольної боротьби. Тотальний ворожий терор роз-
простерся на цілість українського материка, а на еміграції,
що з природи речей, бо посідаємо тут зовнішню свободу, —
зумовлена бути ідеїчним «причілком» у цій боротьбі, пере-
ходимо через свого роду внутрішню кризу: розпорощення
думки і волі, — тривожний знак в добі справді тотальної
історичної проби!

Відповідно до бойових імперативів такої доби, старались
ми укладти цей З б і р н и к п о е з і й. Його ліричний
характер безпосередньо випливає з ідеї духової мобілізації
нашії, відображуючи при тім емоційну насыщеність та ідейне
напняття визвольного українського слова взагалі.

На жаль, еміграційні обставини унеможливили нам ви-
черпати увесь матеріял, який приходив би під увагу для зложе-
ння такого Збірника, — заважило це дещо на його пов-
ноті. Та, з другого боку, ми свідомо оминули творчість тих
поетів, що відкинулись від правди батьківщини, навіть, ко-
ли б тематично в тому чи іншому місці відповідала ця твор-
чість тематиці Збірника. Бо стоямо на становищі, що слово —
вокрема ж в революційних часах, коли виковуються
нові варгості духа, — мусить витримати пробу вогнем, мус-
сить нести на собі моральне та ідейне покриття, інакше не
матиме права, а, зрештою, і сили, вийти «на ютмініє не-
правди і в науку людям» у світ! Едину свого роду «виїм-
ку» зробили ми, умістивши до Збірника трохи скорочений
текст Заспівів з роману «Чотири шаблі» Юрія Яновського,
— колись великого письменника, сьогодні морально і творчо
зламаного ворогом. Та згаданий роман і досі перебуває в
країні, «где так вольно дишит чéлавек», під арештом!

В С Т У П Н Е С Л О В О

Сподіваємося проте, що і такий скромний розмірами Збірник виконає своє завдання: служитиме, як д е к л я м а т о р, для цілей імпрезових, і буде лектурою для індивідуального вжитку. З огляду, скажемо так, на цю його другу функцію — бути й а н т о л о г і є ю української лірики, — розложено матеріял за хронологічним порядком, щоб пластичніше віддати тягливість ідеї політичної свободи та морального оновлення в українській поезії. Лише у поетів останніх десятиліть — задля більшої тематичної суцільнності тексту — ми дещо відхилились від такого розподілу.

Потреба в цього роду «сумарних» книжках, зокрема сьогодні, видається нам очевидною. Розсіяна по далеких світах еміграція, приневолена користатись цілком принарадженою літературою, а вона, самозрозуміло, не може задовольнити часто навіть тих мінімальних вимог, що їх перед нами, — як політичними емігрантами, — ставить життя. А, з другого боку, коли вже говорити тут стисло про д е к л я м а т о р чи а н т ю л о г і ю, як такі, то подібного роду старші видання (як напр., «Струни» Богдана Лепкого), вимагають доповнення і давно вже, зрештою, з книжкового ринку вичерпані.

О. Олелько

ПОХВАЛА ЗАЛІЗУ

(Монолог Богдана Хмельницького
з драми XVIII стол. «Милості Божії»)

.....
А желізо доброє важте і над злато,
Злато бо потемніє без него, як блато.
Что злато і что сребро ляхам пользовало,
Колікій ж богатства желізо побрало?
З сребрих полумис отци наши не їдали
І з золотих пугаров они не пивали;
О желізі старались, желізо любили,
І велику тим собі славу породили.
Оних путем ідите, оних подражайте,
Слави іща, богатство ви за нічто майте.
Не той славен, котрий многа лічить стада,
Но іже многих врагов своїх шле до ада:
Сему єдино токмо желізо довліє,
А злато ілі сребро нічтоже успіє.

.....
На послідок тлаголю: самі не купчуйте:
Лука, стрілки, мушкета і шаблі пильнуйте!..
І дітей своїх, скоро отправлять науки,
До сей же обучайте козацької штуки.
Тако творя, вражай потрете навіти:
Радость сию на многі удержите літи.

Гетьман Іван Мазепа

ДУМА

Всі покою щиро прагнуть,
А не в єдин гуж всі тягнуть:
Той направо, той наліво,
А все, браття, тото диво!
Не маш любви, не маш згоди
Од Жовтої взявши Води;
През незгоду всі пропали,
Самі себе звоювали.
Гей, братища, пора знати,
Що не всім нам панувати,
Не всім дано всеє знати
І речами керувати!
На корабель поглядімо
І як много полічимо
Люду, однак сам керує
Стерник і сам управує;
Пчілка бідна матку має
І оноє послухає!
Жалься, Боже, України,
Шо не вкупі має сини!
Єдин живе із погани,
Кличе: «Сюди, Атамани!
Ідім Матки ратовати,
Не даймо їй погибати!»
Другий ляхам за грош служить,
По Україні і той тужить:
«Мати моя старенькая!

Г Е Т Ъ М А Н И В А Н М А З Е П А

Чом ти вельми слабенькая?
Розно тебе розшарпали,
Гди аж по сам *) туркам дали,
Все то фортель, щоб не міла,
І аж вконець зославіла!»
Третій Москві юж голдує
І їй вірно услугує;
Той на Матку нарікає,
І неволю проклинає:
Ліпше було не родити,
Нежлі в таких бідах жити!
От всіх сторон ворогують,
Огнем-мечем руйнують...
«Чом ти братов не учила,
Чом од себе їх пустила?
Ліпше було пробувати
Вкупі лихо одбувати!»
Я сам бідний не здолаю:
Хіба тілько заволаю:
«Гей, панове енерали,
Чому єсьте так оспалі?
І ви, панство полковники,
Без жадної політики,
Озьмітесь всі за руки,
Не допустіть гіркої імуки
Матці своїй більш терпіти!
Нуте врагов, нуте бити!
Самопали набивайте,
Острих шабель добувайте,
А за віру хоч умріте,
І вольностей бороніте!
Нехай вічна буде слава,
Же през шаблі маєм права!»

---

*) Дніпро.

КОЗАЦЬКА МОЛИТВА

(Уривок з поеми «Гамалія»)

О, милий Боже України,
Не дай пропасти на чужині
В неволі вольним козакам!
І сором тут, і сором там —
Вставати з чужої домовини
На суд Твій праведний прийти,
В залізі руки принести
І перед всіми у кайданах
Стать козакові...

16

МИНАЮТЬ ДНІ...

Минають дні, минають ночі,
Минає літо, шелестить
Плюковклє листя; гаснуть ючі,
Заснули думи, серце спить;
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...

Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої;
Коли доброї жаль, Боже,

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

То дай злой, злой!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати,
І гнилюю колюдою
По світу валитись.
А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!
Страшно впасті у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше — спати, спати,
І спати на волі —
І заснути навік-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, юднаково
Чи жив, чи загинув!

Доле, де ти, доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої злої!

РОЗРITA МОГИЛА

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?
Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилася?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

«Молилася я, турбувалась,
День і ніч не спала,
Малих діток доглядала,
Звичаю навчала.
Виростали мої квіти,
Мої добрі діти,
Панувала і я колись
На широкім світі, —
Панувала... Ой, Богдане!
Нерозумний сину!
Подивись тепер на матір,
На свою Україну,
Що, колищучи, співала
Про свою недолю,
Що, співаючи, ридала,
Виглядала волю.
Ой, Богдане, Богданючку!
Якби була знала,
У колисці б задушила,
Під серцем приспала.
Степи мої запродані
Жидові, німоті,
Сини мої на чужині,
На чужій роботі,
Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...
Нехай риє, розкопує,
Не свое шукає,
А тим часом перевертні
Нехай підростають.
Та поможуть москалеві
Господарювати
Та з матері полатану

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Сорочку знімати.
Помагайте, недолюдки,
Матір катувати».

Начетверо розкопана
Розрита могила.
Чого вони там шукали?
Що там скоронили
Старі батьки? — Ех, якби то, .
Якби то нашли те, що там скоронили, —
Не плакали б діти, мати не журилась.

СУБОТІВ

Стойть в селі Суботові
На горі високій
Домовина України,
Широка, глибока.
Ото церква Богданова.
Там то він молився,
Щоб москаль добром і лихом
З козаком ділився.
Мир душі твоїй, Богдане!
Не так воно сталось;
Москалики, що заздріли,
Те все очухрали.
Могили вже розривають,
Та грошай шукають,
Льохи твої розкопують
Та тебе ж і лають,
Що й за труди не находять!
Отак то, Богдане!
Занапастив еси вбогу

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Сироту Україну!
За те ж тобі така й дяка.
Церкву-домовину
Нема кому полагодить!!
На тій Україні,
На тій самій, що з тобою
Ляха задавила!
Байстрюки Єкатерини
Сараною сіли.

Отаке то, Зиновію,
Олексій друже!
Ти все юдав приятелям,
А їм і байдуже,
Кажуть, бачиш, що все то те
Таки й було наше,
А що ми тілько наймали
Татарам на пашу —
Та полякам... Може й справді!
Нехай і так буде!
Так сміються ж з України
Сторонній люди!
Не смійтесь, чужі люди!
Церква-домовина
Розвалиться... і з-під неї
Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольниці діти!..

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

ЧИГИРИН

Чигрине, Чигрине,
Все на світі гине,
І свята твоя слава,
Як пилина, лине
За вітрами холодними,
В хмарі пропадає.
Над землею летять літа,
Дніпро висихає,
Розсипаються могили,
Високі могили —
Твоя слава... і про тебе,
Старче малосилий,
Ніхто й слова не промовить,
Ніхто й не покаже,
Де ти стояв? чого стояв?
І на сміх не скаже!

За що ж боролись ми з ляхами?
За що ж ми різались з ордами?
За що ж скородили списами
Московські ребра??... Засівали,
І рудою поливали...
І шаблями скородили.
Що ж на ниві уродило???!
Уродила рута... рута...
Волі нашої отрута.

*

А я, юродивий, на твоїх руїнах
Марно сльози трачу; заснула Вкраїна,
Буряном укрилась, цвіллю зацвіла,
В калюжі, в болоті серце прогноїла

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

І в дупло холодне гадюк напустила,
А дітям надію в степу oddala.

А надію...

Вітер по полю розвіяв,
Хвиля морем рознесла.
Нехай же вітер все розносить
На неокрайнім крилі.
Нехай же серце плаче, просить
Святої правди на землі.

Чигрине, Чигрине,
Мій друже, єдиний,
Проопав еси степи, ліси
І всю Україну.
Спи ж, повитий жидовою,
Поки сонце встане,
Поки тії недолітки
Підростуть, гетьмани,
Помолившись, і я б заснув..
Так думи прокляті
Рвутися душу запалити,
Серце розірвати.
Не рвіть, думи, не паліте!
Може верну знову
Мою правду безталанну,
Мое тихе слово,
Може викую я з його
До старого плуга
Новий леміш і чересло. —
І в тяжкі упруги...
Може з'орю переліг той,
А на перелозі...
Я посію мої слези,

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Мої щирі сльози.
Може зійдуть і виростуть
Ножі обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне,
І вицідять сукровату,
І наллють живої
Козацької тії крові,
Чистої, святої!!!...
Може... може... а між тими,
Між ножами — рута
І барвінок розів'ється —
І слово забуте,
Мое слово тихосумне,
Богобоязливє,
Згадається — і дівоче
Серце боязливє
Стрепенеться, як рибонька,
І мене згадає...
Слово мое, сльози мої,
Раю ти мій, раю!

Спи, Чигрине! Нехай гинуть
У ворога діти.
Спи, гетьмане, поки встане
Правда на сім світі.

ХОЛОДНИЙ ЯР

У всякого своє лихо,
І в мене не тихо;
Хоть не своє, позичене,
А все таки лиxo.
Нашо б, бачся, те згадуватъ,

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Що давно минуло, —
Будить Бог-зна колишнє, —
Добре, що заснуло.
Хоч і Яр той, вже до його
І стежки малої
Не осталось, і здається,
Що ніхто й ногою
Не ступив там; а згадаєш,
То була й дорога
З монастиря Мотриного
До Яру страшного.
В Яру колись гайдамаки
Табором стояли,
Лагодили самопали,
Ратища стругали.
У Яр тоді сходилися,
Мов із хреста зняті,
Батько з сином, і брат з братом —
Одностайні стати
На ворога лукавого,
На лютого ляха.
Де ж ти дівся, в Яр глибокий
Протоптаний шляху?
Чи сам заріс темним лісом,
Чи то засадили
Нові кати? Щоб до тебе
Люди не ходили
На пораду: що ім діять
З добрими панами,
З людоїдами лихими,
З новими ляхами?
Не сховаєте! над Яром
Залізняк витає,
І на Умань позирає,
Гонту виглядає.

• Т А Р А С Ш Е В Ч Е Н К О

Не ховайте, не топчіте .
Святого закона.
Не зовіте преподобним
Лютого Нерона!
Не славтесь царевою
Святою війною,
Бо ви й самі не знаєте,
Що царики коять.
А кричите, що несете
І душу і шкуру
За отечество!.. Й-Богу,
Овеча натура;
Дурний шию підставляє
І нѣ знає за що!
Та ще Й Гонту зневажає,
Ледаче ледашо!
«Гайдамак і — нѣ воїни, —
Разбойникі, вори,
Пятно в нашей історії ! »
Брешеш, людоморе!
За святую правду — волю
Розбійник не стане,
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний, не заріже
Лукавого сина,
Не розіб'є живе серце
За свою крайну.
Ви — розбійники несні,
Голодні ворони.
По якому правдивому,
Святыму закону
І землею, всім даною,
І сердешним людом
Торгуєте?

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Стережіться ж,
Бо лихо вам буде,
Тяжке лиxo!.. Дуріть дітей
І брата сліпого,
Дуріть себе, чужих людей,
Ta не дуріть Бога.
Bo в день радості над вами
Розпадеться кара.
І повіє огонь новий
З Холодного Яру.

I МЕРТВИМ, I ЖИВИМ, I НЕНАРОДЖЕНИМ ЗЕМЛЯКАМ МОЇМ В УКРАНІ I НЕ В УКРАЇНІ МОЄ ДРУЖНЕЄ ПОСЛАНІЄ

“Аще ктo речетъ, яко люблю Бога, а брата
своего нeкавидитъ, ложь есть...”

Соборн. посланіє Іоанна, гл. IX, ст. 20.
I смеркає, і світає,
День божий минає,

I знову люд потомнений
I все спочиває.
Тілько я, мов окаянний,
I день і ніч плачу
На розпуттях велелюдних,
I ніхто не бачить,
I не бачить, і не знає —
Оглухи, не чують;
Кайданами міняються,
Правдою торгають.
I Господа зневажають, —

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Людей запрягають
В тяжкі ярма. Оруть лихо,
Лихом засівають,
А що вродить? Побачите,
Які будуть жнива!
Схаменіться недолюди,
Діти юродиві!
Подивітесь на рай тихий,
На свою країну,
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну,
Розкуйтесь, братайтесь!
У чужому kraю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тілько
На чужому полі.
— В своїй хаті — своя й правда,
І сила, і воля!

Нема на світі України,
Немає другого Дніпра,
А ви претесь на чужину
Шукати доброго добра,
Добра святого: Волі! волі!
Братерства братнього! Найшли
Несли, несли з чужого поля,
І в Україну принесли
Великих слів велику силу,
Та й більш нічого. Кричите,
Що Бог создав вас не на те,
Щоб ви неправді поклонились!..
І хилитесь, як і хилились!
І знову шкуру дерете
З братів незрячих, гречкосіїв,
І сонця правди дозрівати...

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

В німецькі землі, у чужії
Претеся знову!.. Якби взять
І всю мізерію з собою,
Дідами крадене добро,
Тоді оставсь би сиротою
З святими горами Дніпро!

Ох, як би те сталось, щоб ви не верталися,
Щоб там і здихали, де ви поросли!
Не плакали б діти, мати б не ридала,
Не чули б у Бога вашої хули.
І сонце б не гріло смердячого гною
На чистій, широкій, на вольній землі.
І люди б не знали, що ви за орли,
І не покивали б на вас головою.

Схаменітесь! будьте люде,
Бо лихо вам буде.
Розкуються незабаром
Заковані люди.
Настане суд, заговорять
І Дніпро і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших... і не буде
Кому помагати.
Одцурається брат брата
І дитина мати.
І дим хмарою заступить
Сонце перед вами,
І на віки прокленеться
Своїми синами!
Умийтесь! образ Божий
Багном не скверніте.
Не дуріте дітей ваших,

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Що вони на світі
На те тілько, щоб панувать...
Бо невчене око
Загляне їм в саму душу
Глибоко! глибоко!
Дознаються небожата,
Чия на вас шкура,
Та й засудять, і премудрик
Немудрі одурят!

**

Як би ви вчились так, як треба,
То й мудрість би була своя.
А то заїзете на небо:
«І ми — не ми, і я — не я,
І все те бачив, все те знаю,
Немає иекла, ані раю,
Немає й Бога, тілько я!
Та куций німець узловатий,
А більш нікого...»
— «Добре, брате!
Що ж ти таке?..»
«Ми не знаєм —
Нехай німець скаже!»

Отак то ви навчаєтесь
У чужому kraю!
Німець скаже: «Ви моголи».
— «Моголи! моголи!
Золотого Тамерлана
Унучата голі!» —
Німець скаже: «Ви слав'яни».
«Слав'яни! слав'яни!
Славних прадідів великих

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Правнуки погані!» —
І Коляра читаєте
З усієї сили,
І Шафарика, і Ганку,
І в слав'янофіли
Так і претесь... І всі мови
Слав'янського люду —
Всі знаєте, а своєї
Дасть-Біг!

«Колись будем
І по-своїому глаголатъ,
Як німець покаже,
А до того ѹ історіо
Нам нашу розкаже.
Отоді ми заходимось!
Добре заходились
По-німецькому показу
І заговорили
Так, що ѹ німець не второпа,
Учитель великий,
А не те, щоб прості люди.
А гвалту! а крику!
«І гармонія, і сила,
Музика, та ѹ годі.
А історія! — поєма
Вольного народу!
Що ті римляни убогі!
Чорт-зна що — не Брути!
У нас Брути! і Коклеси!
Славні, незабуті!
У нас воля виростала,
Дніпром умивалась,
У голови гори слада,
Степом укривалась!»
Кров'ю вона умивалась!

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

І спала на купах,
На козацьких вольних трупах,
Окрадених трупах!

Подивіться лише добрe,
Прочитайте знову
Тую' славу, та читайте
Од слова до слова,
Не мінайте ані титли,
Ніжe тiї коми,
Все розберiть... та й спитайте
Тодi себе: що ми?...
Чиi дiти? яких батькiв?
Ким? за що закутi?..
Та й побачите, що ось що
Вашi 'славнi Брути:
Раби, пiднiжки, грязь Москви,
Варшавське смiття — вашi пани,
Ясновельможнi гетьмани.
Чого ж ви чванитеся, ви!
Сини сердешної України!
Що добре ходите в ярмi,
Ще краще, як дiди ходили.
Не чваньтесь, з вас деруть ремiнь,
А з iх, бувало, й лiй топили!
Може чванитесь, що братство
Вiру заступило.
Шо Синопом, Трепезунтом
Галушки варило.
Правда... правда, найдались,
А вам тепер вадить.
А на Сiчi мудрий нiмець
Картолельку садить.
А ви її купуете,
Їсте на здоров'я

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Та славите Запорожжя.
А чиєю кров'ю
Ота земля напоєна,
Що картоплю родить, —
Вам байдуже. Аби добра
Була для городу!
А чванитесь, що ми Польщу
Колись завалили!..
Правда ваша: Польща впала,
Та й вас роздавила.

Так ют-як кров свою лили
Батьки за Москву і Варшаву!
І вам, синам, передали
Свої кайдани, свою славу!

*
**

Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
Її розпинають.
Замісьць пива — праведную
Кров із ребер точатъ.
Просвітити, кажуть, хочуть
Материнні очі
Современними огнями,
Повести за віком,
За німцями недоріку,
Сліпую каліку.
Добре, ведіть, показуйте,
Нехай стара мати
Навчається, як дітей тих
Нових доглядати.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Показуйте!.. за науку,
Не турбуйтесь, буде
Материна добра плата.
Розпадеться луда
На очах ваших неситих,
Любачите славу,
Живу славу дідів своїх
І батьків лукавих.
Не дуріте самі себе,
Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає,
Того діти цураються,
В хату не пускають,
Чужі люди проганяють,
І немає злому
На всій землі безконечній
Веселого дому.

Я ридаю, як згадаю
Діла незабуті
Дідів наших. Тяжкі діла!
Якби їх забути,
Я оддав би веселого
Віку половину.
Отака то наша слава,
Слава України.
Отак і ви прочитайте,
Щоб не сонним снились
Всі неправди, щоб розкрились
Високі могили
Перед вашими очима,

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Щоб ви розпитали
Мучеників: кого, коли,
За що розпинали!

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата, —
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.
Благословіть дітей своїх
Твердими руками,
І діточок поцілуйте
Вольними устами.
І забудеться срамотня
Давняя година,
І оживе добра слава,
Слава України,
І світ ясний, невечерній
Тихо засіяє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю!

ДАВИДОВІ ПСАЛМИ

1.

Блаженний 'муж' на лукаву
Не вступає раду,
І не стане на путь злого,
І з лютим не сяде.
А в законі Господньому
Серце його й воля
Навчається, і стане він,
Як на добрім полі,

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Над водою посажене,
Древо зеленіє,
Плодом вкрите. Так і муж той
В добрі своїм спіє.
А лукавих, нечестивих
І слід пропадає, —
Як той попіл, над землею
Вітер розмахає.
І не встануть з праведними
Злії з домовини.
Діла добрих оновляться,
Діла злих загинуть.

12.

Чи Ти мене, Боже мицій,
Навік забуваєш,
Одвертаєш лице своє,
Мене покидаеш?
Доки буду мучити душу
І серцем боліти?
Доки буде ворог лютий
На мене дивитись
І сміятись!.. Спаси мене,
Спаси мою душу,
Да не скаже хитрий ворог:
«Я його подужав».
І всі злії посміяться,
Як упаду в руки,
В руки вражі. Спаси мене
Од лютої муки,
Спаси мене, помолюся
І воспою знову
Твої блага чистим серцем,
Псалмом тихим, новим.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

43.

Боже, нашими уshima
Чули Твою славу,
І діди нам розказують
Про давні кроваві
Тї літа; як рукою
Твердою своею
Розв'язав Ти наші руки
І покрив землею
Трупи ворожі, І силу
Твою восхвалили
Твої люди, і в покої,
В добрі одпочили,
Слав'я Господа!.. А нині?..
Покрив еси знову
Срамотою свої люди,
І вороги нові
Розкрадають, як овець, нас
І жеруть!.. Без плати
І без ціни oddав еси
Ворогам проклятим.
Покинув нас на сміх людям,
В наругу сусідам,
Покинув нас, яко в притчу,
Нерозумним людям.
І кивають, сміючися,
На нас головами.
І всякий день перед нами —
Стид наш перед нами.
Окрадені, замучені,
В путах умираєм.
Не молимось чужим богам,
А Тебе благаєм:
«Поможи нам, ізбави нас
Вражої наруги.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Поборов Ти першу силу,
Побори ж і другу,
Ще лютішу!.. Встань же, Боже!
Вскую будеш спати,
Од сліз наших одвертатись,
Скорбі забувати!
Смирилася душа наша,
Жити тяжко в оковах!
Встань же, Боже, поможи нам
Встать на кату знову».

52.

Пребезумний в серці скаже,
Що Бога немає,
В беззаконії мерзіє,
Не творить благая.
А Бог дивиться, чи є ще
Взискаючий Бога.
Нема добре-творящого,
Нема ні одного.
Коли вони, неситії
Гріхами, дознають?
Ідять люди замість хліба,
Бога не згадають,
Там бояться, лякаються,
Де страху й не буде.
Так самі себе бояться
Лукавій люди.
Хто ж пошле нам спасеніє,
Верне добру долю?
Колись Бог нам верне волю,
Розіб'є неволю.
Возхвалимо Тебе, Боже,
Хваленієм всяким;

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Возрадується Ізраїль
І святий Іаков.

53.

Боже, спаси, суди мене
Ти по своїй волі.
Молюсь, Господи, внуши їм
Уст моїх глаголи.
Бо на душу мою встали
Сильній чужій,
Не зрять Бога над собою,
Не знають, що діють.
А Бог мені помагає,
Мене заступає,
І їм правдою свою
Вертає їх злая.
Помолося Господеві
Серцем одиноким
І на злих моїх погляну
Незлім моїм оком...

81.

Між царями-судіями
На раді великій
Став земних владик судити
Небесний Владика.
«Доколі будете стяжати
І кров невинну розливатъ
Людей убогих? а багатим
Судом лукавим помагатъ?
Вдові убогій поможіте,
Не осудіте сироти
І виведіть із тісноти

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

На волю тихих, заступіте
Од рук неситих». Не хотять
Познать, розбити тьму неволі, —
І всує Господя глаголи,
І всує плачеться земля.

Царі, раби — однакові
Сини перед Богом;
І ви вмрете, як і князь ваш,
І ваш раб убогий.
Встань же, Боже, суди землю
І судей лукавих.
На всім світі Твоя правда
І воля, і слава.

93.

Господь Бог лихих карає —
Душа моя знає.
Встань же, Боже, Твою славу
Гордий зневажає.
Вознесися над землею
Високо, високо,
Закрий славою своєю
Сліпе, горде око.
Доки, Господи, лукаві
Хваляться, доколі
Неправдою? Твої люди
Во тьмі і неволі
Закували... Добро Твое
Кров'ю потопили,
Зарізали прохожого,
Вдову задавили
І сказали: «Не зрить Господь,
Ніже теє знає».
Умудрітесь, немудрі!

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Хто світ оглядає,
Той і серце ваше знає,
І думи лукаві.
Дивітесь ділам Його,
Його вічній славі.
Благо тому, кого Господь
Карає між нами,
Не допуска, поки злому
Ізриється яма.
Господь любить свої люди,
Любить, не оставить,
Дождає, поки правда
Перед ними стане.
Хто б спас мене од лукавих
І діючих злая?

Якби не Бог поміг мені,
То душа б живая
Во тьмі ада потонула,
Проклялася на світі.

Ти, Господи, помогаеш
По землі ходити.
Ти радуеш мою душу
І серце врачуєш;
І пребудет Твоя воля,
І труд Твій не всує.
Вловлять душу праведничу,
Кров добру осудять.
Мені Господь пристанище
Заступником буде,
І воздаст їм за діла їх
Кроваві, лукаві,
Погубить їх, і їх слава
Стане їм в неславу.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

132.

Чи є що краще, лучче в світі,
Як укупі жити,
Братам добрим добро певне
Пожити, не ділити?
Яко миро добровонне
З голови честної
На бороду Аароню
Спадає росою,
І на шитії омети
Ризи дорогої;
Або роси єрмонськії
На святії гори
Високій кіонськії
Спадають і творять
Добро тварям земнородним,
І землі, і людям, —
Отак братів благих своїх
Господь не забуде,
Воцариться в дому тихім,
В сім'ї тій великій,
І пошле їм добру волю
Од віка до віка.

136.

На ріках круг Вавилона,
Під вербами в полі,
Сиділи ми і плакали
В далекій неволі;
І на вербах повішали
Органи глухії,
І нам стали сміятися
Едомляни злії:

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

«Розкажіть нам пісню вашу,
Може й ми заплачєм.
Або нашу заспівайте,
Нев'ольники наші.
«Якої ж ми заспіваєм?..
На чужому полі
Не співають веселої
В далекій неволі.
І коли тебе забуду,
Іерусалиме,
Зебвен буду, покинутий,
Рабом на чужині.
І язик мій онініє,
Висохне, лукавий,
Як забуду пом'янути
Тебе, наша славо.
І Господь наш вас пом'яне,
Едомській діти,
Як кричали ви: «Руйнуйте,
Руйнуйте, паліте!
Сіон святий!» Вавилоня
Дщере єкаянна!
Блаженний той, хто заплатить
За твоїй кайдани.
Блажен! блажен! Тебе, злая,
В радості застане
І розіб'є дітей твоїх
О холодний камінь.

*
**

Псалом новий Господеві
І нову славу
Воспоєм чесним добором,

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Серцем нелукавим.
Во псалтирі і тимпані
Воспієм благая,
Яко Бог кара неправих,
Правим помагає.
Преподобній во славі
І на тихих ложах
Радуються, славословлять,
Хвалять ім'я Боже;
І мечі в руках їх добри,
Пострі обояду,
На отміщеніє язикам
І в науку людям.
Окують царей неситих
В залізній пута,
І їх, славних, оковами
Ручними окрутять,
І осудять губителей
Судом своїм правим.
І во віки стане слава,
Преподобним слава.

ПОГИБНЕШ, ЗГИНЕШ, УКРАЇНО...

(Подражаніє Осії, глава XIV)

Погибнешь, згинешь, Україно,
Не стане знаку на землі.
(А ти пишалася колись
В добрі і роскоші!
Вкрайно!
Мій любий краю неповинний!
За що тебе Господь кара,

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Карає тяжко? За Богдана,
Та за скаженого Петра,
Та за панів отих поганих
До краю нищить... Покара,
Уб'є незримо і правдиво;
Бо довго Довготерпеливий
Дивився мовчки на твою,
Гріховную твою утробу
І рек во гніві: «Потреблю
Твою красу, твою оздобу,
Сама розіпнешся. Во злобі
Сини твої тебе уб'ють
Оперені, а злозачаті
Во чреві згинуть, пропадуть;
Мов недолежані курчата!..
І плача, матернього плача,
Ісполню гради і поля,
Де зрит розтленная земля,
Що Я держитель, і все бачу». —

Воскресни, мамо! І вернися
В світлицю-хату; опочий,
Бо ти аж надто вже втомилася,
Гріхи синовні несучи.
Спочивши, скорбная, скажи,
Прорци своїм лукавим чадам,
Що пропадуть вони, лихі,
Що їх безчестіє, і зрада,
І криводушіє отнем,
Кровавим, племенним мечем
Нарізані на людських душах,
Що крикне кара невисипуща,
Що не спасе їх добрій цар,
Іх кроткий, п'яній господар.
Не дастъ їм пить, не дастъ їм їсти,

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Не дастъ коня вам охляп сісти
Та утікатъ; не втечете
І не сковаєтесь! всюди
Вас найде правда-мста; а люди,
Підстережуть вас, на тотеж,
Уловлять, і судить не будуть,
В кайдани туго окують,
В село на зрище приведуть,
І на хресті отім без кати
І без царя вас, біснуватих,
Розпінуть, розірвутъ, рознесуть,
А кров'ю вашою, собаки,
Собак напоять...

І додай,
Такеє слово їм додай
Без притчі; вискажи: — зробили,
Руками сквернimi створили
Свою надію; й речете,
Що цар — наш Бог, і цар — надія,
І нагодує і огріє
Вдову і сирот. Ні, не те!
Скажи їм ось що: брешуть боги,
Ті ідоли в чужих чертогах,
Скажи, що правда оживе,
Нетхне, накличе, нажене
Не ветхеє, не древле слово
Розліннеє, а слово нове
Між людьми криком пронесе
І люд юкрадений спасе
Од ласки царської...

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

РАДУЙСЯ, НИВО НЕПОЛИТАЯ!

(Подражаніє Iсаї, глава XXXV)

Радуйся, ниво неполитая!
Радуйся, земле, неповитая
Квітчастим злаком! Розпустись,
Рожевим крином процвіти!
І процвітеш, позеленієш,
Мов Йорданові святії
Луги зелені, береги!
І честь Кармілова, і слава
Ливанова, а не лукава,
Тебе укриє дорогим,
Золототканим, хитрошитим,
Добром та волею підбитим,
Святым омофором своїм.
І люди темнії, незрячі,
Дива Господній побачать.

І спочинуть невольничі
Утомлені руки,
І коліна одпочинуть
Кайданами куті!
Радуйтесь, вбогодухі,
Не лякайтесь дива, —
Це Бог судить, визволяє
Довготерпеливих
Вас, убогих. І воздає
Злодіям за злая!

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

Тоді як, Господи, святая
На землю правда прилетить
Хоть на годиночку спочити,
Незрячі прозрять, а кривій,
Мов сарна з гаю, помайнуть.
Німим отверзутсья уста;
Прорветься слово, як вода,
І дебрь-пустиня неполита,
Сцілющою водою вмита,
Прокинеться, і потечуть
Веселі ріки, а озера
Кругом гаями поростуть,
Веселим птаством оживуть.
Оживутъ степи, озера,

І не в'єрстовій,
А вольній, широкій,
Скрізь шляхи святій
Простеляться; і не найдуть
Шляхів тих владики,
А раби тими шляхами,
Без ґвалту і крику,
Позіходяться докупи,
Раді та веселі.
І пустиню опанують
Веселії села.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

ЗАПОВІТ

Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Україні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручи
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.

Як понесе з України
У синеє море
Кров ворюжу... отоді я
І лани, і гори —
Все покину, і полину
До самого Бога
Молитися... А до того —
Я не знаю Бога.

Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте,
І мене в сім'ї великий,
В сім'ї вольний, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлім тихим словом!

Пантелеймон Куліш

НЕВОЛЬНИЦЬКИЙ ПЛАЧ

Ой, ти краю, наш раю! ти сяєш степами, полями,
Повбирали стеши та поля мов стрічками, річками.

Ой, ти Дніпре-Славуто, наш давній ти шляху козацький.
Ізжили на тобі ми свій вік молодецький-юнацький.

Наши предки в твоїх водах чистих, святих охристились,
А діди у твоїх покаянних печерах молились,
А батьки на тобі за козацькій вольності бились.

Ой, ти Росе, пораднице наша! ти втіхю Росаво,
Честе наша й поваго, велика козацькая славо!

Ти, Суло наша, Сулице! полем далеко гуляєш,
Із Ромна та в Черкаси з тугенського лука стріляєш,
Ненавидників наших лихих, хоч не б'еш, то лякаєш.

І ти, Ворксло, бабусенько люба, старенська, тихенська,
Як щаслива дитина ясненська, як рай веселенська!

І ти, Доне, наш брате, товаришу вірний в недолі,
Пристановище певне старої козацької волі!

Воздихання та сльози гіркі ми до вас посилаєм,
Як батьків, матірок, як сестриць-жалібниць вас вітаєм:
Ми щодня, щогодини й хвилини про вас пам'ятаєм.

А ти, Мати козацька, ти, Батьку козацький великий!
Процвітайте між людьми хвалою во віки і віки,
Щоб хилились до вас помощниці Дніпрові, всі ріки...

Степан Руданський

ДО ДУБА

Нехай гнеться лоза,
Куди вітер погне, —
Не обходить вона
Ні тебе, ні мене.
Може й важко її,
Може її脊на болить,
Але буря її
З корінця не звалить.
На болоті росте,
І, слабая сама,
Вона гнеться собі,
Бо в їй сили нема;
Вона гнеться собі,
І так вік проживе,
І без слави в багні,
Як трава зогнє.
Як трава — осока,
Зогнє у багні,
І хіба лиш комар
Заспіває по ній...
Нехай гнеться лоза,
А ти, дубе, кріпись!
Ти рости та рости,
Не хились, не кривись!

С Т Е П А Н Р У Д А Н С Ъ К И Й

Ти глибоко у глиб
    Твердий корінь пусті, —
Гілля вгору роскинь,
    Ти рости, та рости!

І до пекла дістань,
    І у пекло заглянь,
І до хвари дістань,
    І на небо потглянь,
І ввесь світ обдивись,
    І усе розпізнай,
І що доброго е, —
    Ти у себе впивай.

І у силі, в добрі,
    Як скала, затвердій,
І, як Бог світовий,
    На сторожі ти стій.

І пташки світові
    Заштебечутъ тобі;
І співак одлічне,
    Заспіває тобі...

А як буря лиха
    Тебе з місця зіб'є,
Або хмара-юра
    Тебе громуом уб'є, —

Світ почує ту смерть,
    І пловігтя здрижить,
І ліси загудуть,
    І земля задвижить;

І пташки пролетять,
    Спогадають тебе,
І співак перейде,
    Не забуде тебе!

С Т Е П А Н   Р У Д А Н С Ъ К И Й

ТА ГЕЙ, БИКИ!

Та гей бики! Чого ж ви стали?
Чи поле густо заросло,
Чи леміша їржа поїла,
Чи затупилось чересло?

Вперед, бики! Бадилля зсухло,
Самі валяться будяки,
А чересло, леміш новій...
Чого ж ви стали? Гей, бики!

Та, гей бики! Ломіть бадилля,
Ломіть його, валіть на прах,
Нехай не буде того зілля
На наших батьківських полях.

А чересло моє із ліва,
Леміш із правої руки
Зітнуть і корінь того зілля...
Чого ж ви стали? Гей, бики!

Посієм яреє зерно,
А спаде дощик незабаром,
Та гей, бики! Зоремо поле,
В землі пробудиться воно.

Пробудиться і на світ глянє,
І як дівочі вінки,
Зазеленіють наші ниви...
Чого ж ви стали? Гей, бики!

Та гей, бики! Зерно поспіє,
Обіллє золотом поля,
І потече ізнову медом
І молоком свята земля.

С Т Е П А Н   Р У Д А Н С Ь К И Й

І все мине, що гірке було,
Настануть давнії роки...
Чою ж ви стали, мої діти,
Пора настала! Гей, бики!

ДО УКРАЇНИ

Ой з-за гори, із-за кручі
Та скриплять вози йдучи,
Попереду козаченько
Так вигукує, йдучи:
«Україно, Україно,
Моя рідна мати!
Чи ще довго над тобою
Будуть панувати?
Чи ще довго кривавицю
Будуть з тебе пити,
Тай діточок твоїх бідних
В кайдани водити?
Твоя слава — у могилі,
А воля — в Сибірі;
От що тобі, матусенько,
Мюскалі зробили!
Гукни ж, гукни, Україно,
Нещасная вдово!
Може діти на твій голос
Обізвуться знову!
Може знову розв'яжуться
Зв'язанії руки,
Може знову брящатимуть
Козацькі шаблюки!
Може військо запорозьке,

С Т Е П А Н   Р У Д А Н С Ъ К И Й

Як море, заграє,
А дівчина, як і перше,
Пісню заспіває!
Тоді вже нас не забудуть
І московські внуки,
Кров за кров катам нашим
І муки за муки.
Гукни ж, серце, Україно,
Та тільки сфоріше,
Бо щодалі ссуть кров нашу,
Все більше і більше!»

Олеоандер Кониський

ТЮРМА ЗА ВОЛЮ

Я не боюсь тюрми і кати,
Вони для мене не страшні!
Страшніш тюрма у рідній хаті,
Неволя в рідній стороні.

Мені не встиг носить кайдани
За волю краю і братів,
Ганьба — золочені жупани
Носить, нанявшись до катів.

Нехай нас мучать і катують,
А слова правди не уб'ють;
Нехай кати все бенкетують,
Час прийде — разом пропадуть...

Що нам тюрма! — то слава наша.
Ми всі тепер сидим в тюрмі,
Всі п'єм одну ми скорбну чашу,
Одна вона — тобі й мені!

В кого є совість і надія,
Того ця чаша не мина;
То й випити її зуміє
Усю, усю, до дна, до дна!

Кого у краще віра тріє,
Тому ця чаша не страшна, —
Вона прибавить ще надії
І більше укріпити вона.

Михайло Старицький

НИВА

Гей, ти, ниво, — в тебе гону
Од Карпату аж до Дону!
Та широка ж, як погляну,
Геть укрилася килимами,
Огорнулася лучами
Й простяглася до Лиману.

— Що ж то, ниво, лихом збита,
Потом, кровію полита,
Ниньки сталося з тобою?
Не красуешся стогами,
Не пишаєшся скиртами,
А глухишаєшся лободою?

— Ой, ви, жалібники діти,
Та ще вам би й говорити,
Як самі байдуже спали!
Де ж були ви? інші руки
Завдавали рідній муки,
Реп'яхами засівали!

— Колись добре я родила:
Виростала з мене сила
Ворогам на страх і горе!
А тепер я геть дичаю
І не бачу скруті краю,
Бо ніхто мене не сре.

М И Х А Й Л О С Т А Р И Ц Ь К И Й

— Правда, ниво! За сльозами
Не рушали ми з ралами...
Гайда в поле! Гине нива!
Додамо до праці руки:
Хоч не ми, то діти, внуки —
А таки діждуться жнива!

Микола Вербицький

ВЕСНЯНКА

Іде весна, іде красна, —
Земля оживає...
Ждемо, ждемо долі-волі, —
Немає, немає!
Тече річка широкая
Скрізь по-під горою;
Ой, поплила наша доля
Уплинь за водою...
Повій, повій, буйний вітрε,
На час, на годину;
Ой, верни нам нашу долю
Знов на Україну!
Ой, не віє буйний вітер, —
Ледве подихає;
Знову долі виглядаєм,
А долі немає...
Брати мої, товариши,
Орли молодії!
Осідлаймо, брати мої,
Коні воронії,
Та пойдьмо на тих конях
По широкім полю,
Здоганяти, переймати
Козацькую долю!
Запитаймо долю-волю,
Де вона блукає?
Попрохаймо — нехай до нас
В гості завітає.

Іван Франко

ПРОЛОГ ДО ПОЕМИ «МОЙСЕЙ»

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожжу,
Людським призирством, ніби струпом вкритий!

Твоїм будущим душу я тривожу,
Від сорому, який нащадків пізніх
Палитиме, заснути я не можу.

Невже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноем,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних?

Невже по вік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покірність
Усякому, хто зрадою й розблоєм

Тебе скував і заприсяг на вірність?
Невже тобі лиш не судилося діло,
Щоб виявило твоїх сил безмірність?

Невже задармо стільки серць горіло
До тебе найсвятішою любов'ю,
Побі офіруючи душу й тіло?

Задармо край твій весь покритий кров'ю
Твоїх борців? Йому вже не пишаться
У красоті, свободі і здоров'ю?

І В А Н Ф Р А Н К О

Задармо в слові твоїому іскряться
І сила й м'якість, дотеп і потуга,
І все, чим може вгору дух піднятися?

Задарма в пісні твоїй ллється туга
І зміх дзвінкий і жалоці кохання,
Надій і втіхи світляная смуга?

О, ні! Не самі сльози і зітхання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресний твоого повстання.

О, якби хвилю вдать, що слова слуха,
І слово вдать, що в хвилю ту блаженну
Вздоровлює й огнем живущим буха!

О, якби пісню вдать палку вітхненну,
Що мільйони порива з собою,
Окрилиє, веде на путь спасенну!

Якби!.. Та нам, знесиленним журбою,
Роздертим сумнівами, битим стидом, —
Не нам тебе провадити до бою!

Та прийде час, і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольнім колі,
Труснеш Кавказ, впережешся Бескидом,

Покотиш Чорним морем гомін волі,
І глянеш, як хазайн домовитий,
По своїй хаті і по своїм полі...

НАЙМИТ

Той наймит — наш народ, що поту ллє потоки
Над нивою чужою.
Все серцем молодий, думками все великий,
Хоч топтаний судьбою.

Своєї доленъки він довгі вже століття,
Та ще надармо жде;
Руїни перебув, татарське лихоліття,
І панщини ярмо тверде.

Та в серці, хоч і як недолею прибитім,
Надія кращая живе, —
Так часто під скали тяжезної гранітом
Нора холодна б'є.

Лиш в казці золотій, мов привид сну чудовий,
Він бачить доленъку свою,
І тягне свій тягар, понурний і суворий,
Волочить день по дню.

В століттях нагіту його лиш рятувала
Любов до рідних нив;
Нераз дітей його тьма-тьменна погибала,
Ta все він пережив.

З любов'ю тою він, мов велетень той давній,
Непоборимий син землі,
Що, хоч повалений, знову міщний і славний,
Вставав у боротьбі.

I В А Н   Ф Р А Н К О

Байдуже для кого — співаючи, він оре
Плідний, широкий лан;
Байдуже, що він сам терпить нужду і горе,
А веселиться пан.

Ори, юри й співай, ти, велетню, закутий
В недолі й тьми ярмо!
Пропаде пітьма і гніт, опадуть з тебе пута,
І ярма всі ми порвемо!

Недаром ти в біді, пригноблений врагами,
Про силу духа все співав,
Недаром ти казок чаївними устами
Його побіду величав.

Він побідить, порве шкарлущі пересуду —
І вольний, власний лан —
Ти знов юратимеш, — властивець свого труду,
І в власнім kraю сам свій пан!

І В А Н   Ф Р А Н К О

І ДОСІ НАМ СНИТЬСЯ...

А любо іспити шоломом Дону...

І досі нам сниться,
І досі маниться
Блакитного того Дону
Шоломом напиться.

Від роду до роду
Цю далеку воду
Ми співали-споминали,
Як мрію-свободу.

Як би то нам з Дону
Та не було грому,
То вже ми б над Бугом, Сяном
Не дались ні кому.

Як би то над Доном
Стали ми рядами,
Залізними панцирями
Сперлися з ордами!

Були би ми «Полю»
Шляхи заступили,
Золотими шоломами
З Дону воду пили.

Була б нас не рвала
Степовая птаха,
Якби на Дону стояли
Чоти Мономаха.

І В А Н Ф Р А Н К О

Ліниво, ліниво,
Як Донові хвилі,
Плили віки за віками
Наш гаразд розмили.

Довелось таки нам
Над тим Доном стати,
Робітницькими валками
Байдаки таскати.

Довелось таки нам
До його застукать:
Під землею для чужого
Камінь-вугіль цюкати.

Довелось таки нам
В нім шукати броду:
Не щоломом, пригорщами,
Пити з нього воду.

Довелось таки нам
З Дону дань прийmitи:
Бурлацької шмати прати,
Босі ноги мити.

ЯК БИ САМО ВЕЛИКЕС СТРАЖДАННЯ...

Якби само великеє страждання
М'ягло Тебе, Вкраїно, відкупити,
Було б твоє велике панування,
Нікому б ти не мусіла вступити.

Як би могучість, щастя і свобода
Відмірялись по морі крові й сліз,
Пролитих з серця і з очей народа, —
То хто б з тобою суперництво зніс?

I В А Н Ф Р А Н К О

О, горе, мамо! Воля, слава, сила
Відмірюються мірою борби;
Лиш в кого праця потом скронь зросила,
На верх той виб'ється із темніої юрби.

Та праці тої, мамо, в нас так мало!
Лежить облогом лан широкій твій,
А кільки нас всю силу спрацювало,
Щоб гнить, без дяки, в каторзі чужій!

РОСІЯ

(3 «Тюремних сонетів»)

Багно гнилеє між країв Європи,
Покрите цвіллю, зеленню тустою.
Розсаднице недумства і застою,
Росіє! Де лиш ти поставиш стопи,

Повзе облуда, здирство, плач народу,
Цвіте бездушність, наче плісень з муру.
Ти тиснеш і кричиш: «Даю свободу!»,
Дреш шкуру й мовиш: «Двигаю культуру!».

Ти не січеш, не б'еш, в Сибір не шлеш,
Лиш мов упир із серця соки ссеш,
Багно твоє лиш серце й душу душить.

Лиш гадъ і слизь росте й міцнє в тобі,
Свобідний дух або тікати мусить,
Або живцем вмирає в твоїм гробі.

**
*

Тюрмо народів, обручем сталевим
Ти обціпила їх живі сустави

I V A N F R A N K O

Й держіш — не для пожитку, не для слави,
А лиш для жиру клевретам мерзенним.

Отак пастух попута коні в полі
Через ногу: здаєсь, три ногі вільні,
А йти вони, ні бігти не зусильні, —
То ржать, гризуться, спільники неволі.

Отак і ти поплутала народи,
Всім давши зверхні вигляди свободи,
Щоб одні одних тризли і душили.

І хоч всі дружно рвуться з твого круга,
Та в ріжні боки шарпають друг-друга.
Цей колот — джерело твоєї сили.

НА РІЦІ ВАВИЛОНСЬКІЙ

На ріках вавилонських тамо сідохом і плахахом...

На ріці вавилонській — і я там сидів,
На розбитий орган у розпуці глядів.
Надо мною ругавсь вавилонців собор:
«Заспівай нам щонебудь! Про Сіон, про Табор!»
«Лиш одну хіба пісню я вмію стару:
Я рабом уродивсь та рабом і умру.
Я на світ народився під свист батогів
Із невільника батька, на землі ьюрогів.
Я хилитись привик від дитинячих літ,
І всміхатись до тих, що катують мій рід.
Мій учитель був пес, що на лапки стає,
І що лиже ту руку, яка його б'є.
І хоч зріс я мов кедр, що вінчає Ливан,
То душа в мні похила, мов бур'ян.

I V A N F R A N K O

І хоч часом мов грім грішне слово моє,
То це бляшаний грім, що нікого не вб'є.

І хоч вирветься з уст крик: «Най гине тиран!»,
То не крик це душі, тільки брязкіт кайдан.

І хоч в душу вірвесь часом волі приваб,
Але кров моя — раб! Але мозок мій — раб!

Хоч я пут не ношу на руках, на ногах,
Але в нервах ношу все невольницкий страх.

Хоч я вольним зовусь, а як раб спину гну.
І свободно в лицце нікому не зирну.

Перед блазнем усяким корюся, брешу,
Вольне слово в душі, наче свічку, гашу.
Хоч тружусь день і ніч, не доїм, не досплю,
А всечується: це я на панськім роблю.

І хоч труд свій люблю, а все сіпа гачок:
Ти прикутий до нього, мов раб до тачок.
Хоч добра доробивсь, та воно лиш тяжить,
Мов чуже для когось мушу я сторожить.

З ким в життю не зійдусь, все підложу йому;
Так чи сяк вибирай, все найтяжче візьму.

І хоч часом в душі піdnімається бунт,
Щоб із пут отрястись, стати твердо на ґрунт, —
Ах, і це не той гнів, що шаблюку стиска,
Це лише злоба низька і сердитість рабська.

Вавилонські жінки, відвернувшись ідіть,
І на мене здивовано так не глядіть!

Щоб не впало прокляття мое на ваш плід,
Не прийшлося би раба привести вам на світ!

Вавилонські дівчата, мінайте мене,
Хай мій вид співчуттям серце вам не діткне!

Щоби вам не судилася найтяжча судьба,
Найстрашніша клятьба — полюбити раба!».

МОНОЛОГ МОЙСЕЯ

(3 поеми «Мойсей»)

Вчора ви, небожата мої,
Раду радили глупу;
Це хотів я сказать вам тепер
Замість першого вступу.

Ухвалили печать наложитъ
На языкъ мій, на душу, —
Тож тепер вам усім вперекір
Говорити я мушу.

Зрозумійте й затямте собі,
Ви, сліпців локоління,
Що як заглушите душу живу,
Заговорить каміння.

Вчора ви присяглися свій слух
Затикатъ на промови
Не мої, не тих глиняних уст,
А самого Єгови.

Бережіться, а то він до вас
Заговорить по свому,
Заговорить страшніше сто раз,
Як в пустині рик грому.

А від слів його гори дрожать
І земля подається,
Ваше серце, як листя в огні,
Зашкрумить і зов'ється.

І В А Н Ф Р А Н К О

Вчора ви прокляли всякий бунт —
І кляли його всує,
Бо напроти тих глупих проклять
Ваше серце бунтує.

Бо в те серце Єгова вложив,
Наче квас в прісне тісто,
Творчі сили, — ті гнатимуть вас
У призначене місто.

Вчора ви уважали спокій
Найблаженнішим станом;
Та чи радився ум ваш при тім
З вашим Богом і Паном?

Чи то він для спокою призвав
З міста Ур та з Гаррана
Авраама і плем'я його
На луги Ханаана?

Для спокою Йх потім водив
На йорданськім поділлю?
Семилітнім їх полодом гнав
Аж над береги Нілю?

Якби хтів вас в спокою держати,
Наче трупа у крипті,
То ви й досі, як сірі воли,
Гнули б шій в Єгипті.

Тим то буду до вас говорити
Не від себе, а владно,
Щоб ви знали, що з Богом на прою
Виступати непорадно.

Бо Єгови натягнений лук
І тетива нап'ята,
І наложена стрілка на ній, —
І то ви є стріла та.

І В А Н Ф Р А Н К О

Як стріла вже намірена в ціль,
Надострена до бою,
Чи подоба стрілі говорити:
«Я бажаю спокою?»...

КОЗАК - НЕВМИРАКА

(3і сцени «Великі Роковини»)

Ах, а тут! Предивне диво!
Тайна поміж тайн страшних!
Це ж Енеєві потомки!
Та що стало нині з них?

Ті, що перед сто літами,
Як згорів наш рідний дім,
Накивати йому п'ятами
Не задумались зовсім, —

Ті під материні крила
Знов згорнулися в любві,
І бажають в рідній хаті
Рай зготовити собі.

І дивіть, горяТЬ їх очі
Тим самим вогнем святым,
Як горіли тої ночі,
Коли, друг мій, побратим,

Коли славний, безталанний,
Щирий батько наш Богдан
У важкій годині скликав
Запорожців на майдан.

I В А Н Ф Р А Н К О

Тямлю ніч цю, як сьогодні!
Вколо нас реве Дніпро
І клекоче Ненаситець,
Кам'яне гризе ребро.

А в степу напроти Січі,
Це не хижая сова, —
А кодацька лядська кріпость
Свої кіті висува.

У Богдана слози в оці,
Та вогонь в душі, в словах.
«Згинем, браття, або втору
Піднесем свободи стяг!

Згинуть, — нам одна дорога,
Чи в кайданах, чи в війні;
Хто ненавидить кайдани —
Тому війни не страшні!

Чи послабли наші сили?
Потупилися шаблі?
Чи в серцях ви погасили
Дух лицарський взагалі?»

І гучніше хвиль Дніпрових
Крик козацтва заревів:
«Або ляжем головами,
Або виб'єм ворогів!»

В жовтім сеітлі смолоскипів,
Що горіли серед нас,
У очах козацьких блисло
Десять тисяч іскор враз.

Гей, тих десять тисяч іскор,
То був, браття, той підпал,
Що підняв страшну пожежу
Аж по Буг і Сяну вал.

I V A N F R A N K O

Гей, тих десять тисяч іскор,
По був, браття, той розмах,
Що історію Вкраїни
Повернув на інший шлях.

Бачу, бачу тій іскри!..
Мовиш: «Мало їх?» Невже ж?
Що? На тридцять міліонів
Десять тисяч не знайдеш?

Мовиш: «Де нам взяти Богдана?»
Тільки ти придатний будь
На святе, велике діло!
Загартуй думки і грудь

До високого літання
Ненастanno пробуй крил,
А Богдан прийде як сума
Ваших змагань, ваших сил.

До великого моменту
Будь готовий кожний з вас, —
Кожний може стати Богданом,
Як настане слушний час.

Мовиш: «Нині інші війни». —
Ну, то іншу зброю куй,
Ум остри, насталою волю,
Лиш ююй, а не тоскуй!

Лиш борися, не мирися,
Радше впадь, а сил не трать,
Гордо стій і не корися,
Хоч пропадь, але не зрадь!

Кожний думай, що на тобі
Міліонів стан стоять,
Що за долю міліонів
Мусиш дати ти одвіт.

I В А Н Ф Р А Н К О

Кожний думай: тут, в цім місті,
Де стою я у вогні,
Важиться тепер вся доля
Величезної війни.

Як подамся, не достою,
Захитаюся, мов тінь, —
Пропаде кривава праця
Многих, многих поколінь.

У таких думках держися,
І дітей своїх ховай!
Коб лиш чистая пшениця —
Баде паска й коровай.

«Чи побіди довго ждати?»
Довго ждати! То й не жди ж!
Нині вчися побіджати,
Завтра певно побідиш.

Та ж не даром цвіт розцвівся!
Чайже буде з цвіту плід.
Таж не даром пробудився
Український жвавий рід.

Таж не даром іскри грають
Ув очах тих молодих!
Чей нові мечі засяють
У правицях у твердих.

Довло нас недоля жерла,
Досі нас наруга жре,
Та ми крикнім: «Ще не вмерла,
Ще не вмерла і не вмре!»

I V A N   F R A N K O

РОЗВИВАЙСЯ ТИ, ВИСОКИЙ ДУБЕ...

Розвивайся ти, високий дубе,
Весна красна буде!
Розпадуться пута віковії,
Прокинутться люди.

Розпадуться пута віковії,
Тяжкій кайдани.
Непобідженна злими ворогами
Україна встане.

Встане славна мати Україна,
Щаслива і вільна,
Від Кубані аж до Сяна-річки
Одна, неподільна.

Щезнуть межі, що помежували
Чужі між собою,
Згорне мати до себе всі діти
Теплою рукою.

«Діти ж мої, діти нещасливі,
Блудні сиротята,
Годі ж бо вам в сусід на услузі
Свій вік коротати!

Піднімайтесь на святеє діло,
На щирою дружбу,
Та щоби ви чесно послужили
Для матері службу.

Чи ще ж то ви мало наслужились
Москві і ляхові?
Чи ще ж то ви мало наточились
Братерської крові?

I В А Н Ф Р А Н К О

Пора, діти, пора поглядіти
Для власної хати,
Щоб газдою, не слугою,
Перед світом стати!»

Розвивайся ти, високий дубе,
Весна красна буде!
Гай, вставаймо, єднаймося,
Українські люди!

Єднаймося, братаймося
В товариство чесне,
Най братерством, щирими трудами
Вкраїна воскресне!

МУШТРУЙСЯ, РЕКРУТЕ-НЕБОЖЕ...

Муштруйся, рекрутє-небоже,
Слізми оружжя обливай!
Хились, корись, а тільки, брате,
Оружжя з рук не випускай!

Учись владати ним, учися
Стріляти цільно, і в лиці
Безстрашно смерті заглядати:
Важкого бою час іде.

Прийдесь за правду твердо стати,
Хлоп-в-хлопа і плече-в-плече,
Прийдесь на ворога стріляти,
І кров рікою потече.

На віковічну неволю,
Пониження і гніт твердий,
На зло, що наче гадъ несита,
Ссе кров із людськости трудей,

I В A H   F R A N K O

Прийдесь стріляти, ѹ не одніому
Життя покласти в боротьбі.
Учися ж, рекрутє, хоч прикро
Нераз приходиться тобі!

Учись, щоб був ти сильним мужем,
Як засвітає день новий!
Учись, щоб в ряд ти став готовий,
Як крик роздається бойовий!

НЕХАЙ І ТАК...

Нехай і так, що згину я,
Забутий десь під тином,
Шо всі мої думки, діла
Сліду не лишатъ, мов та мла
На небі синім, —

Нехай і так! Я радо йду
На чесне, праве діло!
За нього їздо в горі вмру
І аж до гробу додержу
Свій прapor ціло.

I V A N F R A N K O

VIVERE MEMENTO!

Весно, що за чудо ти
Твориш в моїй груді!
Чи твій поклик з мертвоти
Й серце к жизні будить?
Вчора тлів, мов Лазар, я
В горя домовині, —
Що ж це за нова зоря
Мені блисла нині?
Кличе — тут то, ген то:
«Встань, прокинься, пробудись!»

Vivere memento!

Вітре теплий, брате мій,
Чи твоя це мова?
Чи на гірці світляній
Так шумить діброва?
Травко, чи це, може, ти
Втішно так шептала,
Що з-під криги мертвоти
Знов на світло встала?
Чи це, може, шемріт твій,
Річко, срібна ленто,
Змив мій смуток і застій?

Vivere memento!

Всюди чую любий глас,
Клик життя могучий...
Весно, вітре, люблю вас,
Гори, ріки, тучі!

I V A N F R A N K O

Люди, люди! Я ваш брат,
Я для вас рад жити,
Серця своєю кров'ю рад
Ваше горе змити.
А що кров не зможе змітти,
Спалимо вогнем то!
Лиш боротись — значить жити...

Vivere memento!

СІЧОВИЙ МАРШ

Гей, Січ іде,
Красен мак цвіте!
Кому прикро наше діло, —
Нам воно святе.

Гей, Січ іде,
Попірцями брень!
Кому люба чорна пітьма,
А нам ясний день.

Гей, Січ іде,
Мов пчола туде.
Разом руки, разом серця,
І гаразд буде.

Гей, Січ іде,
Підківками брязь!
В нашій хаті наша воля,
А всім зайдам зась!

I В А Н   Ф Р А Н К О

НЕ ПОРА...

Не пора, не пора, не пора
Москалеві й ляхові служить!
Довершилась України кривда стара, —
Нам пора для України жити.

Не пора, не пора, не пора
За тиранів пролить свою кров,
І любити царя, що наш люд обдира, —
Для України наша любов.

Не пора, не пора, не пора
В рідну хату вносити роздор!
Най пропаде незгоди проклята мара!
Гід України єднаймось прапор!

Бо пора це великая єсть:
У завзятій важкій боротьбі
Ми поляжем, щоб волю, і славу, і честь,
Рідний краю, здобути тобі!

Борис Грінченко

ДУБ

Твердо гордий дуб стоїть:
Ані лютій морози,
Ані бурі, ні погрози
Не змогли його звалити.
Як той дуб, ти гордо стій:
Хай ні зради, ні догани,
Ані муки, ні кайдани
Дух зломить не зможуть твій.

ВІТЕР ВІЄ...

Вітер віє, плеще хвиля,
Човен хоче потіснити, —
Ти ж керуй туди спокійно,
Де твоя мета горить.
Сонце сяє, вабить душу
Усміхаючись земля, —
Ти ж керуй туди спокійно,
Де горить мета твоя.

ТИ ОДИН, А ІХ БАГАТО?

Ти один, а їх багато?
Ну, так що тобі? Байдуже!
Більше буде в тебе свято,
Як подужаєш їх, друже.
Де багато, — ще не сила,
Дужість міряй не лічбою:
Перевага там, де сміла
Сила духа в правім бою.

ЖИДІВСЬКА МЕЛЬОДІЯ

... І зостались мені лиш пісні та думки..
    Та пісні наші бранці зложили,
    Прислухаючись, як край Ефрату ріки
        Вавилонській верби шуміли.
    Та пісні не співались, у дні жалібні
        Арфи висіли չмутно на вітах
    І гойдались, неначе журились, сумні,
        По веселих утрачених літах.
На мовчазних устах не лунав тихий спів,
    Він на крилах думок у пустиню,
У зруйноване божеє місто летів
    І оплакував рідну святиню:
«Ти в руїнах тепера, єдиний наш храм,
    Вороги найсвятіше сплямили,
На твоїм олтарі неправдивим богам
    Чужоземці вогонь запалили.
Всі пророки твої від тебе відреклися,
    І левітів немає з тобою.
Хто погляне на стіни, величні колись,
    Покиває, сумний, головою.
Ти не наш, але вірними будуть тобі
    На чужині ізраїльські люде, —
Що Господь сам обрав за святиню собі,
    Те до віку святинею буде!»...

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

ДЕ ПОДІЛИСЯ ВИ, ГОЛОСНІ СЛОВА...

Де поділися ви, голосні слова,
Що від вас моя туга німа?
Розточилися ви, як весняна вода,
По ярах, по байраках, по балках.
Чом не станете ви, як на морі вали,
Не гукнете одважно до неба,
Не заглушите туги прибоем гучним,
Не розіб'єте смутку моєї душі?
Міцним напрасним натиском бурі?
Я не на те, слова, ховала вас,
І напоїла кров'ю свого серця,
Щоб ви лилися, мов отрута млява,
І посидали душі, мов іржа.
Промінням ясним, хвилями буйними,
Прудкими іскрами, летючими зірками,
Палкими блискавицями, мечами
Хотіла б я вас виховать, слова!
Щоб ви луну гірську будили, а не стогін,
Щоб краяли, та не труїли серце,
Щоб піснею були, а не квілінням.
Вражайте, ріжте, навіть убивайте,
Не будьте тільки дощиком осіннім.
Палайте чи паліть, та не в'яліть!

ЗИМОВА НІЧ НА ЧУЖИНІ

Стій, Музо, ображена, горда богине!
Даремне твій спів безнадійно луна.
Скоріш мое серце раптово затине,
Ніж в тебе порветься остання струна.

Л Е С Я   У К Р А І Н К А

Згадай, як у літній ночі безхмарні,
Крізь ті кіпариси світили зірки, —
Були наші мрії хоч смутні, та гарні,
Немов у жалобі вродливі жінки.

Нехай же тепер тумани непрозорі
Вкривають і море і серце мое, —
В піснях наших завше сіятимуть зорі,
Вони там лишили проміння своє.

Згадай, як ми співом стрічали світання:
Мінялася, ясна зоря, мов рубін,
Шарілося море від фонця вітання,
По той бік затоки лунав тихий дзвін.

Нехай тепер щастя зайдшо, як і сонце,
Марою насунулась ніч дощова,
А завтра знов сонце загляне в віконце,
І збуджене серце мое заспіва.

Згадай, як удень ми стояли з тобою
На скелі гарячій, на кручі стрімкій,
Я вчилася пісні в морського прибою, —
А ти прислухалась, який в ньому стрій.

Нехай я отруена злою журбою,
Та в пісні на всяку отруту є лік;
Ми слухали пісню морського прибою, —
Хто чув її раз, не забуде її вік.

Згадай, як захід у вогнистій шати
Верхівля гори одягав крем'яні, —
Палали в гущавині квіти гранати,
А в серці мойому палали пісні.

Нехай мої співи й садочки квітчасті
Заснули, оковані сном зимовим, —
Весною її пісні і квітки на гранаті
Вогнем загоряться новим!

ПОРВАЛАСЯ НЕСКІНЧЕНА РОЗМОВА

... Порвалася нескінчена розмова.
Тремтить вона, мов порвана струна,
В моєму серці. Від одного слова
Розкрилася в душі моїй труна.
Повстала туга, сном важким приспана,
Повстала велетом і досягла до хмар,
Жаль запалав, прибоєм океана
Загомонів страшний його пожар.
Ой, той пожар у других будить силу
Ту, що Бастілії тиранів розбива,
Що визволя з кайданів волю милу, —
У мене будить він слова, слова!
Товаришу, не можу я мовчати.
Лежить таке прокляття на мені,
Що мушу тугу словом зустрічати:
Вони дзвінкі, мої думки сумні.
Часи глухонімії не заглушать
Дзвінких думок, вони бринять, бринять, —
Отак невільники руками ледве рушать,
Як на руках кайдани задзвенять.
І там, де на всьому лежить печать мовчання,
Де стримані і скарги, і пісні,
Де здавлені прокльони і ридання, —
Вість людям подають кайдани голосні.
Нехай же дзвонять голосно кайдани,
Не буду заглушать. Коли б могли
Вони збудити луну і розтроюдить рани
В серцях людей, що мохом поросли;
Коли б могли вони так людям нагадати
Про поневолених, замучених братів,
Посаджених поза залізні гррати,
Відданих в руки навісних катів;

Л Е С Я У К Р А І Н К А

Коли б кайданів брязкіт міг ударить
Перуном в тії заспані серця,
Слюкійні чола соромом захмарить,
І нагадать усім, що зброя жде борця;
Коли б та зброя здійнялась до бою,
Загомоніла б так, мов туча градова, —
Тоді замовкли б вже самі собою
Кайданів брязкіт і такі слова.

СЛЬОЗИ - ПЕРЛИ

Всі наші сльози тugoю палкою
Спадуть на серце, серце запалає...
Нехай палає, не дає спокою,
Поки душа терпти силу має.

Коли ж не стане сили, коли туга
Вразить україн те серденько зомліле,
Тоді душа повстане недолуга,
Її розбудить серденько зболіле.

Як же повстане — їй не буде впину,
Заснути знов, як перш, вона не зможе,
Вона боротись буде до загину:
Або загине, або переможе.

Або погибіль, або перемога,
Ці дві дороги перед нами стане...
Котра з цих двох нам судиться дорога?
Дарма! Повстанем, бо душа повстане.

Так, плачмо браття, мало ще наруги,
Бо ще душа терпти силу має:
Хай серце плаче, б'ється, рветься з туги,
Хай не дає спокою, хай палає!

Л Е С Я У К Р А І Н К А

З НЕВОЛЬНИЧИХ ПІСЕНЬ

І може приведутъ нераз прокляті дні
Лихої смерти грізнуу примару,
І знову прийдеться покинутій мені
Не жити, а нести життя мов кару.

Я знаю це і жду страшних ночей,
І жду, що серед них вогонь той загориться,
Де жевріє залізо для мечей,
Гартується ясна, і тверда криця.

Коли я крицею зроблюсь на тім вогні,
Скажіть тоді: нова людина народилася;
А як зломлюсь — не плачте по мені.
Пожалуйте, чому раніше ні зломилася.

ТОВАРИШЦІ НА СПОМИН

Товаришко! хто зна, чи хутко доведеться
Провадить знов розмови запальні;
Нехай, — поки від них ще серце б'ється, —
Я вам на незабудь спишу думки сумні.

От може вам колись, — часами це буває, —
Розглянути старі шпаргали прийде хіть,
Ваш погляд ці щілки, блукаючи, спіткає,
І затримається при них на мить.

І вам згадається садок, високий ганок,
Леточі зорі, тиха літня ніч,
Розмови наші, співи, й на останок
Уривчаста, палка, завзята річ.

Не жаль мені, що це вам нагадає
Запеклої ненависти порив.
Що ж — тільки той ненависті не знає,
Хто цілий вік нікого не любив!

Л Е С Я   У К Р А І Н К А

Згадати тільки всі тяжкій муки,
Що завдали борцям за правду вороги,
Кому ж не стиснуться ралтово руки
Від помсти лютої жаги?

Ні, жаль мені, що й цей порив погасне,
Як гасне все в душі невільничій у нас.
Ох, може б не було життя таке Нещасне,
Якби вогонь ненависті не гас!

Лагідність голубина, погляд ясний,
Патріція спокій — не личить нам.
Що вдіє раб принижений, нещасний,
Як буде проповідь читать своїм планам?

Так, ми раби, не має гірших в світі!
Феллаги, парії щасливіші від нас,
Бо в них і розум, і думки сповиті,
А в нас вогонь Титана ще не згас.

Ми паралітики з близкучими очима,
Великі духом, силою малі,
Орліні крила чуєм за плечима,
Самі ж кайданами прикуті до землі.

Ми навіть власної не маєм хати,
Усе одкрите в нас тюремним ключарам:
Не нам, обідрами невільникам, казати
Речення гордеє: «мій дом — мій храм!»

Народ наш мов дитя сліпее зроду,
Ніколи світа — сонця не видав,
За ворогів іде в югонь і в воду,
Катам своїм поводарів oddав.

Одвага наша — меч, політий кров'ю,
Бряжчить у піхвах, ржа його взяла.
Чия рука, порушеня любов'ю,
Той меч із піхви видобутъ здола?

Л Е С Я У К Р А І Н К А

Нехай же ми раби, невільники продажні,
Без сорому, без чести, — хай же й так!
А хто ж були ті вояки одважні,
Що їх зібрав під прапор свій Спартак?

СКРІЗЬ ПЛАЧ...

Скрізь плач і стогін і ридання,
Несмілі погляди, слабі,
На долю марні нарікання
І чола склонені в журбі.

Над давнім лихом України
Жалкуєм-тужим в кожний час,
З плачем ждемо тії години,
Коли спадуть кайдани з нас.

Ті сльози розтроюдять рани,
Загойтись їм не дадуть.
Заржавіють від сліз кайдани,
Самі ж ніколи не спадуть!

Нащо даремній скорботи?
Назад нема нам вороття!
Берімось краще до роботи,
Змагаймось за нове життя!

Л Е С Я   У К Р А І Н К А

ДОСВІТНІ ОГНІ

Ніч темна людей всіх притомлених скрила
Під чорні широкі крила.
Погасли вечірні огні;
Усі спочивають у сні,
Всіх владарка ніч покорила.

Хто спить, хто не спить, — покорись темній силі.
Щасливий, хто сни має мілі.
Від мене сон мілій тіка...
Навколо темнота тяжка,
Навколо все спить, як в могилі.

Привиддя лихі мені душу гнітили,
Повстати ж не мала я сили...
Зненацька проміння ясне
Од сну пробудило мене, —
Досвітні югні засвітили!

Досвітні огні переможні, урочі,
Прорізали темряву ночі,
Ще сонячні промені сплять, —
Досвітні огні вже горять,
То світять їх люди робочі.

Вставай, хто живий, в кого думка повстала!
Година для праці настала!
Не бійся досвітньої мли,
Досвітній огонь запали,
Коли ще зоря не заграла.

Л Е С Я У К Р А І Н К А

CONTRA SPEM SPERO

Гетьте, думи, ви хмари осінні!
То ж тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Пролинуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись, —
Жити хочу! Геть думи сумні.

Я на вбогім сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

І од сліз тих гарячих розстане
Та юора льдовая, міцна,
Може квіти зійдуть, і настане
Ще й для мене весела весна.

Я на гору кругу крем'яньюю
Буду камінь важкий піднімати
І, вагу несучи ту страшную,
Буду лісню веселу співати.

В довгу темную нічку невидну
Не стулю ні на хвильку очей,
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.

Так! Я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! — Геть думи сумні!

Л Е С Я   У К Р А І Н К А

ПЕРЕМОГА

Довго я не хотіла коритись весні,
Не хотіла її вислухати,
Тій речі лагідні, знадні, чарівні
Я боялась до серця приймати.

«Ні, не клич мене, весно, — казала я їй, —
Не чаруй і не ваб надаремне.
Шо мені по красі тій веселій, ясній?
В мене серце і смутне, і темне».

А вона гомоніла: «Послухай мене!
Все кориться міцній моїй владі.
Темний гай вже забув зимування сумне
І красує в зеленім наряді;

Темна хмара озвалася громом тучним,
Освітилась югнем блискавиці;
Вкрилася тімна земля зіллям — рястом дрібним —
Все кориться мені, мов цариці;

Хай же їй темніше серце твоє оживе
І на спів мій веселій озветься,
Бо на нього озвалося все, що живе,
В тебе ж серце живе, бо ще б'ється!»

Тихо думка шепоче: «Не вір тій весні!»,
Та даремне вже та юсторога, —
Вже прокинулись мрії і співи в мені..
Весно, весно — твоя перемога!

Л Е С Я   У К Р А І Н К А

МРІЄ, НЕ ЗРАДЬ!

Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила,
Стільки безрадісних днів, стільки безсонних ночей...
А тепер я в тебе останню надію вложила,
О, не згасни, ти, світло безсонних ночей!
Мріє, не зрадь! Ти ж так довго лила свої чарі
В серце жадібне мое і сповнилось серце ущерть,
Вже ж тепера мене ще одіб'ють від тебе примари,
Не зляка ні страждання, ні горе, ні смерть.
Я вже давно інших мрій відреклася для тебе,
Це ж я зрікаюсь не мрій, а живого життя,
Вдарив час, — я душою повстала сама проти себе,
І тепер вже немає мені вороття,
Тільки — життя за життя! Мріє, останься живою!
Слово, коли ти живе, статися тілом пора.
Хто моря переплив і спалив кораблі за собою,
Той не вмре, не злобувши нового добра.
Мріє, колись ти літала орлом наді мною, —
Дай мені крила свої, хочу їх мати сама.
Хочу дихати вотнем, хочу дихати твоєю весною
І як приайдеться згинуть за теє — дарма.

ПІВНІЧНІ ДУМИ

Годі тепера! Ні скарг, ані плачу,
Ні нарікання на долю, — кінець!
Навіть і хвилю ридання гарячу
Стриматъ спроможусь. Нестиму вінець
Той, що сама положила на тебе.
Доле сліпая, вже згинула влада твоя,

Л Е С Я У К Р А І Н К А

Повід життя своєю я одбираю від тебе,
Буду шукати сама, де дорога моя!
Мрії рожеві, тепер я розстануся з вами,
Тихо відвожу обіми ясних моїх мрій.
Довго проводити буду сумними очима
Подруг моїх легкокрилих зникаючий рій.

.....

Згинули мрії і темрява слід їх закрила...
Ледве що зникли, а в мене вже знов над чолом
Полум'ям віють огненні широкі крила,
Мрія новая літа надо мною орлом.
Мов зачарована слухаю голос надземний:
«Ти блискавицею мусиш світити у тьмі,
Поки зорею рожевою край твій освітиться темний,
Треба шукати дороги тим людям, що ходять в ярмі.
Глянути всі ті, що живуть у великий темниці,
Скажутъ: Це в нашій країні настала весна, —
Грають по небі зірниці, ясні блискавиці,
Темна ще ніч, та вже хутко минеться вона».
Мрія новая! Твій голос і крила огнисті
Ваблять мене, — я піду за тим світлом ясним
Через простори і дикі дороги тірнисті,
Так як Ізраель ішов за стовпом огняним.

Знаю, куди ти мене поведеш за собою,
Там без упину лютує страшна, невисипуща війна.
Люди там гинуть у тяжкому, лютому бою,
Кров там не ллється, панує там смерть потайна.
Кличеш? Я йду! За тобою усюди полину,
Знов повернуся в той занапашений край,
Де може волі не буде мені до загину,
Мрія новая, з тобою і там буде рай!

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

У ЧОРНУ ХМАРУ...

У чорну хмару зібралася туга моя,
Огнем-бліскавицею жаль мій по ній розточився,
Ударив перуном у серце,
І рясним дощем полились мої слози.
Примчалася та буря-негода палка надо мною,
Але не зломила мене, до землі не прибила,
Я гордо чоло підвела,
І очі, юміті слезами, тепер поглядають ясніше,
І в дзерці моїм переможній співи лунають.
Весняная сила в душі моїй грає,
Ії не зломили зимові морози міцні,
Ії до землі не прибили тумани важкі,
Ії не розбила і ця перелітная буря весняна.
Я вийду сама проти бурі
І стану — поміряєм силу!

ЯКБИ ВСЯ КРОВ...

Якби вся кров моя уплинула отак,
Як ті слова! Якби мое життя
Так зникло непримітно, як зникає
Вечірнє світло!.. Хто мене поставив
Сторожею серед руїн і смутку?
Хто наложив на мене обов'язок
Будити мертвих, тішити живих
Калейдоскопом радощів і горя?
Хто гордоші вложив мені у серце?
Хто дав мені одваги меч двосічний?
Хто кликав брать святую оріфламу
Пісень, і мрій, і непокірних дум!?

Хто наказав мені: не кидай зброї,

Л Е С Я   У К Р А І Н К А

Не відступай, не падай, не томись?
Чому ж я мушу слухатись наказу?
Чому втекти не смію з поля чести,
Або на власний меч грудьми упасті?
Що ж ще дає мені промовитъ просто:
«Так, доле, ти міцніша, я кюрюся!»
Чому на спогад цих покірних слів
Рука стискає невидиму зброю,
А в серці крики бойові лунають?..

МОНОЛОГ ГРІШНИЦІ

(З діялогу «Грішниця»)

Дарма! Нехай умру, та думка не умре!
В таке безсмертя й я привикла вірить.
Адже і в вас є сповідь перед смертю...
Мене жде шибениця — я те знаю.
Так слухай. Ти все згадуєш любов.
Вона й моя наставниця єдина.
Мене любов ненависти навчила,
Колись і я була, як ти, лагідна, тиха
І вірила в братерську любов,
Бо при мені були брати кохані,
Родина й ніжні подруги мої.
Образу я сльозами зустрічала
І перед кривдою схиляла я чоло,
Коли вона на мене наступала.
Я матері і батькові корилась,
Вони ж були до мене завжди добрі.
Я думала, що лад такий можливий
Між ворогом і бранцем... Коли це
Розпочалося біле лихоліття

Л Е С Я У К Р А І Н К А

І наше місто зайняла облога;
Боролося воно, змагалось, як уміло,
А потім мусіло одпertia браму.
А вороги ввійшли з тріумфом в неї.
Я бачила тоді, що хто хиливсь найнижче,
Того найбільш топтали люди й коні.
Мій батько й мати ворогам корились,
А доброти не бачили ніколи.
У мене розум наче потьмарився.
Не знала я, де правда і де кривда,
Я знала тільки, що мені так жаль,
Так жаль на ворогів і жаль на подоланих.
Сумний був час; товариші мої
Пішли у військо, кликали й мене.
Та я в собі тоді не чула сили,
Ті, що застались, я їх одцуралась,
Або вони мене, пропала наша згода.
Брати і сестри смутній ходили,
Той самий жаль гнітив їх, що й мене.
Та що казати? В подоланім місті
Немає щастя і не може бути!
Хотіла я спершу, як ти, піти в черниці,
У сестри милосердні, та для цього
Потрібна віра, — я її не мала...
Отак життя минало день за днем.
Я бачила, як гинуло найкраще,
Як родичі мої гнили по тюрмах
І як високе низько упадало.
Тоді в мені спалахнула ненависть
До тих, що нищили мою любов.
Ненависть розгорталась більше й більше,
Та я не знала, де її тодіти.
Так може б я себе вогнем спалила власним,
Та іншее судилося мені.
Прийшов один товариш і промовив:

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

«Ходім; ми знову на війну зібралися!
Не ми уб'єм, то нас вони уб'ють;
Ми мусим боронитись, поможи нам!
Невже ти будеш остеронь сидіти
І споглядатъ, як ллеться братня кров?
Ні, сором це тेprті. Наша смерть
Научить інших, як їм треба жити.
Ходи, з тобою певне й другі підуть».

МОНОЛОГ ЕЛЕАЗАРА

(3 драматичної поеми «Вавилонський полон»)

Ви не кленете. Я прощаю, браття,
Вам всі слова. А все ж проклятий я
Страшним прокльоном крові. Кров батьків,
Пролита марне за пропащу волю,
Тяжить на голові моїй і вашій
І клонить нам чоло аж до землі,
До каменя того, що не здійнявся
На мене у руці моого народу.
Син чоловічий сам себе поранив
Об гострий камінь, падавши додолу,
У розpacії роздер одежу чести,
Посипав голову золою ганьби!
Ох, я додолу впав, як і святиня,
Всі полягли ми, як Єрусалим.
І як тепер віdbuduvati тяжко
Святиню нашу, так нам тяжко встати
Із пороха невільницької ганьби.
Бо впала ганьба і на наші руки,
Що не знялисі життя нам одібрati,
Нам, подоланим, а знялисі робити

Л Е С Я   У К Р А І Н К А

На ворогів. Проказою неслави
Покрилося дівчат сіонських тіло,
Бо не втопилися вони в Евфраті,
А бавити пішли синів розпусти
І годувати плід свого безчестя.
І нечесть пойняла мої уста,
Бо з голоду уста ці не замовкли,
А промовляли мовою чужою
На тих, від Бога проклятих, майданах,
Де всі пісні бренять, а тілько тая,
Що з серця рветься, мусить умирati.
Гнітить нас ганьба тяжча від кайданів,
Гризе нас гірше, ніж залізні пута.
Терпіть кайдани, то несвіцький сором,
Забуть їх, не розбивши, гірший стид.
Нам два шляхи: смерть або ганьба, поки
Не знайдемо шляху на Єрусалим.
Шукаймо ж, браття, до святині шляху
Так, як газель води шука в пустині,
Аби не міг сказати ворог дужий:
«Ось, я убив Ізраеля, він мертвий!»
А поки знайдем, за життя борімось,
Як барс горанений серед облави, —
Нехай не буде приказки між людьми:
«Заснув Господь Ізраеля на небі».
О, рано ще радіти, Вавилоне!
Між вербами бренять ще наші арфи,
Ще ллються сліози в ріки вавилонські,
Ще соромом горить дочка Сюна,
Лудин лев їще рикає гнівом.
Живий Господь! Жива душа моя!
Живий Ізраель, хоч і в Вавилоні.

Л Е С Я   У К Р А І Н К А

І ТИ КОЛИСЬ БОРОЛАСЬ...

І ти колись боролась, мов Ізраель,
Україно моя! Сам Бог поставив
Супроти тебе силу невблаганну
Сліпої долі. Оточив тебе
Народами, що, мов леви в пустині,
Рикали, прагнучи твоєї крові.
Послав на тебе тьму таку, що в ній
Брати братів не пізнавали рідних.
І в тьмі з'явився хтось непоборимий,
Якийсь дух часу, що волав ворожо:
«Смерть Україні!». Та знялася високо
Богданова правиця, і народи
Розбіглися, немов шакали ници.
Брати братів пізнали і з'еднались.
І Дух сказав: «Ти переміг, Богдане,
Тепер твоя земля обітovanна!»
І вже Богдан пройшов по тій землі
Від краю і до краю. Свято згоди
Між ним і духом гучно відбулося
В золотоверхім місті. Але раптом
Дух зрадив. Знову тьма, і жах, і розбрат.
І знов настав єгипетський гілон,
Та не в чужій землі, а в нашій власній.
І далі розлилось Червоне море
І розділилося по половині
І знов злилось докути й затопило —
Кого? Ой, леле! Новий фараон
Пройшов живий поміж Червоне море,
Але козак з конем пропав навіки.
Співай, радій, ненависна чужинко,
Бий в бубон і лети в танок з нестяму;

Л Е С Я У К Р А І Н К А

Кінь і їздець в Червонім морі згинув,
Тобі зостався спадок на покраси,
Бо зносиш ти України клейноди,
Святкуючи над нею перемогу.
Такий для нас був вихід із Єгипту,
Немов потоп. Заграло та й ущухло
Червоне море, висохло й осталась
Бездісна пустиня після нього.
І став по ній блукати новий Ізраель,
По тій своїй землі обітovanній,
Немов якась отара безпричальна.
З отарою блукали й пастухи,
Вночі за тінню йшли, а деннь з вогнем.
Коли ж у їх з'являвся дух величний,
Що вогняним стовпом плавав у тьмі,
А деннь ішов, мов туча грізно біла,
Вони не вірили своїм очам
І вrostіч розбігались манівцями,
І попадали ворогам в полон.
Чи довго ще, о Господи, чи довго —
Ми будемо блукати і шукати
Рідного краю на своїй землі?
Який ми гріх вчинили проти Духа,
Що тін зламав свій заповіт великий,
Той взятий в бою волі заповіт?
Так доверши ж до краю тую зраду,
Розбий, розсій нас геть по цілім світі,
Тоді либо ж журба по ріднім краю
Навчить нас, де і як його шукать.
Тоді покаже батько свому сину
На срібне мариво у далині
І скаже: «Он земля твого народу!
Борись і добувайся батьківщини,
Бо приайдеться загинуту у вигнанні
Чужою — чуженицею, в неславі».

Л Е С Я У К Р А І Н К А

І може дастесь заповіт новий,
І Дух нові напише нам скрижалі.
Але тепер? Як маємо шукати
Свому народу землю? Хто розбив нам
Скрижалі серця, духа заповіт?
Коли скінчиться той полон великий,
Що нас зайняв в землі обітованній?
І доки рідний край Єгиптом буде?
Коли загине н о в и й Вавилон?

У ПУСТИНІ

Сказав Господь: «Мені належить помста!
Той, хто не вірить у дива Господні,
Не вартий бачити їх. Поки не згине
Останній з вас, отруєних зневір'ям,
Незвіде мій народ в обітовану землю!»
Так говорив Господь через свого пророка,
І слово Боже лунало сумно
Серед пустині. Потім наш пророк
Зійшов на гору, щоб здалека глянути
На ту недосяжну обітовану землю,
І більше не вернувся. Ми самі
Зосталися у цій німій пустелі.
Тепер куди? На схід? На захід сонця?
На північ? На півднє? Все одне.
Лягти б отут, на цей пісок гарячий,
І ждати, поки вихор налетить
І нам наспіле золоту могилу.
Але дітей, маленьких немовлят,
Іх тільки шкода. Чи на те вродились,
Аби у сповітку лізнати голод, спрагту
І смертью марною загинути в пустині?

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Ми підемо пісками навмання,
Приспавши в серці гадину зневір'я,
Одважно дивлячись дочасній смерті в очі.
Чого боятись нам? Палив нам душу розпач,
Поливсь по людях; мов лиха зараза,
І серце розтинає, мов гострий меч.
Умер пророк, — на нас мов грім удариє!
Хто наш проводар? Та далека мрія,
Недосяжна, як мариво пустині.
Ми вже покарані. Страшніше покарати
Сам грізний Бог Адонаї не може.
Ходім! Ачей це гіркеє страждання
Нащадкам нашим скоротити дорогу
До ясної і певної мети.

СЛОВО, ЧОМУ ТИ НЕ ТВЕРДАЯ КРИЦЯ...

Слово, чому ти не твердая криця,
Що серед бою так ясно іскриться,
Чом ти не гострий, безжалісний меч,
Той, що вздімає вражі голови з плеч?

Ти, моя щира, гартована мова,
Я тебе видобути з піхви готова,
Тільки ж ти кров з моого серця проллеш,
Вражного ж серця клинком не проб'еш...

Вигострю, виточу зброю іскристу,
Скільки достане снаги мені й хисту,
Потім її почеплю при стіні
Іншим на втіху, на смуток мені.

Л Е С Я У К Р А І Н К А

Слово, моя ти єдиная зброе,
Ми не повинні загинуть обое!
Може, в руках невідомих братів,
Станеш ти кращим мечем на катів.

Брязне клинок об залізо кайданів,
Піде луна по твердинях тиранів,
Стрінеться з брязкотом інших мечей,
З гуком нових, не тюремних речей.

Месники дужі приймуть мою зброю,
Кинутися з нею одважно до бою...
Зброе моя, послужи воякам
Краще, ніж служиш ти хворим рукам!

Володимир Самійленко

УКРАЇНІ

Ти звеш мене й на голос любий твій
З гарячою любов'ю я полину;
Поки живуть думки в душі моїй,
Як мрію чистую з найкращих мрій
Я заховаю в серці Україну,
І мрія та, як світище ясне,
Шляхом правдивим поведе мене.

Нехай той шлях важкий, нехай тернистий!
Але хіба тоді квіток шукати,
Коли тебе, твій любий образ чистий,
Несхнучі сльози тяжко туманять?
Коли твій геній навіть променистий
Онемошів і почина згасать?
О, ні, того скарають муки люті,
Хто зможе в час такий тебе забути.

В білі твоїй рідніша ти мені;
Тобі несу я сили всі, що маю;
І працю тиху і мої пісні
На віттар твій побожно я складаю.
Нетхни ж мене! Нехай у мертвім сні
Я днів моїх даремне не загаю!
Нехай я знаю, що не дурно жив,
Що за життя тобі я заплатив...

В О Л О Д И М И Р С А М І Й Л Е Н К О

КАТАМ

Катуйте, бийте нас, кати,
Паліть вогнем, ножами тніть, —
Ачей поможете знайти
Таке в нас місце, що болить.

Ше нам не досить боляче
Від наших мук, від наших ран;
Ше в шкірі ми, то нам іще
Здається, що на нас жупан.

Кінчай же, кате, й сміливіш
Дери вже й шкіру на паси,
То може й плакать нас навчиш,
Або ще й духу наддаси.

Нехай, хрестившися вогнем,
Наш сонний дух розбудим ми
І голову твою розб'єм
Об стіни нацьої тюрми.

ВОЛОДИМИР САМІЙЛЕНКО

ВЖЕ ГОДІ ПЛАКАТИ!

Вже годі плакати! Нехай із уст смутних
Не йде в нас слово без надії,
Нехай душа болить і млє з мук страшних,
Сльоза ж не скотиться на вій!

Свяตиня та сльоза... Її не будем лить
На очах тих, що нас катують.
Вони б ще збільшили той біль, що в нас болить, —
А з наших сліз вони глузують.

Не будемо давати ми виразу чуттям,
Що так з душі на волю рвуться.
Нехай задавлені вони зміцняться там
І в праву ненависть складуться.

Огіда до неправд, насильства, кривди й зла
Огнєм у грудях заіскриться,
І мова, що в катів лід вертлягом була,
Міцною зробиться, як криця.

Не очі повні сліз тоді покажем ми,
Не пісню зложимо журливу.
Hi!.. Гордо станем ми перед всіма людьми
З грозою праведного гніву.

Кохання істини на шлях нас наведе,
Натхнення дасть і силу слову,
І наш гарячий ямб грімницею впаде
На кривду гідкую будову.

Спиридон Черкасенко

ЗАПОРОЖЦІ

Рідний Край в ярмі, в неволі,
Бродять тьми ворожих сил...
Гей, чи мертві ви, чи кволі?
Кличуть прадіди з могил!

Чи забуто всі клейноди,
Славу Байди-козака,
Конашевича походи,
Жарти грізного Сірка?

Темна ніч, мов круків зграя,
Криє ниви та лани.
Де ж та воленька святая,
Дух лицарський давнини?

Гей, не вмер він, він ще з нами,
Ще воскресне й ненька Січ,
Сонце виясним шаблями,
Розіб'ємо темну ніч!

Хай палають скрізь пожари, —
На запеклих ворогів
Ми посунем грізні хмари
Запорозьких жупанів.

Встала Ненька-Україна!
Ворог з жаху суне пріч.
І обйме мати сина,
Запорізька Мати-Січ.

ХТОСЬ МЕНЕ КЛИЧЕ...

Хтось мене кличе, хтось мене
З тихої хати пріч жене.

З тихої хати гонить пріч
В поле незнане, в темну ніч.

Хтось мені шепче: «Бачиш — ліс!
Де твоя шабля, де твій кріс?

Предківську шаблю ржава гризе,
Внук їх на ярмарок везе.

З кріса стріляє до ворон,
А ворог пре з усіх сторон.

Вже чути зойк, вже видно кнут, —
А ти ще тут? а ти ще тут?»

Хтось мене кличе, хтось мене
З тихої хати геть жене.

Не знаю, хто і звідки ти,
А мушу йти, а мушу йти.

Б О Г Д А Н Л Е П К И Й

ЗАЗИВ!

Не хиляйте вниз пропора,
Лиш держіть його високо,
І не знайте, — що покора,
Хоре серце, думка хора;
Хоч кслізми заходить око, —
Не хиляйте вниз пропора,
Лиш держіть його високо!

Має беріг кожне море,
А по бурі йде погода.
Хто борьбу веде — поборе!
Хто терпить лиш — тому горе!
Шкода сліз, терпіння шкода!
Має беріг кожне море,
А по бурі йде погода.

Хоч поборе ворог тіло,
Але духа він не зможе.
Поки серце не змарніло
Йдім до бою бодро, сміло,
«Ще не вмерла! — Так нам Боже!»
Хоч поборе ворог тіло,
Але духа він не зможе.

Підносім лиш свого духа
І розпалюймо до грані.
Хоч звалить нас завірюха, —
Нарід обновиться з духа
І обновлений повстане.
Підносім лиш свого духа
І розпалюймо до грані.

БОГДАН ЛЕПКИЙ

НАПІС НА СТРІЛЕЦЬКИХ ГРОБАХ

Лежимо у гробах при дорозі,
Де за волю боролись і впали.
Браття! знайте, що ми не в тризові,
Лиш спокійно і гордо вмирали.

Браття, знайте, що ми не просили
Ані ласки в кого, ні пощади,
Лиш боролись, поки стало в нас сили, —
Це говоримо вам для розради.

Нам не жаль ні життя молодого,
Що лягло мов той квіт під косою,
Ані мрій, ні кохання цалкого,
Що взяли ми в могилу з собою.

Нам не жаль, бо лягли ми за діло,
Гідне жертві життя і кохання,
«За Україну душу і тіло», —
Ми не даром співали з-зарання.

То ж не жалуйте нас, не ридайте,
(По нас тужить калина у лузі...),
Ви з шляху не зійдіть і вважайте,
Щоб леміш не заржавів у плузі.

Щоб шляхи не покрились тернами,
Щоб пощерблені мури не впали,
Щоб наш ворог — не сміявся над нами,
Що ми даром так славно вмирали.

Григорій Чупринка

В ЧАС БОРНІ

Будьте мудрими, як змії,
Будьте сталими в борні!
Розцвітають наші мрії
В вільній рідній стороні.

Як пролинуть дні похмури,
Як затихнуть буруни,
Ясне сонце після бурі
Кине сяйво на лани.

На лани веселі й вільні,
Як широкий океан,
Де співатимуть довільні
Діти скривдженіх селян.

Спомин бою, спомин зброї
В пісню виллється дзвінку
З уст селянки молодої
І в роботі і в танку.

Наше лихо й дні похмури
Зтихнуть в безвісті віків!
Будуть згадки бою й бурі
В співах вільних юнаків.

Будьте ж мудрими, як змії,
Будьте сталими в борні!
Буйно квітнуть наші мрії
В вільній рідній стороні.

ГРИГОРІЙ ЧУПРИНКА

РІДНИЙ КРАЙ

Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

Як часто я в своїх надіях
З тобою, краю мій, живу,
Бо вірю я — не тільки в мріях —
Ти будеш вільним наяву!..

Твої сини на всі дороги
Старцями вбогими пішли:
Давно чумацькі кругорогі
Вони попродали воли.

Давно степи твої широкі
Вони задармо oddали,
Гаї ж розкішні і високі
Другій власники звели.

Нашадки прадідів дебелих
В ярмі ідуть твої сини!..
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

А все ж надійним вільним жаром
Твої сини вже розпеклись;
О, краю! Може, незабаром
Ти будеш вільним, як колись.

Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний.

КИІВ

Ще скарб віків — не ввесь прожито,
Ще видно кін колишніх дій
І тавро днів Твоїх не змито
В останках «каменю і мрій».
Хай на нових Твоїх оселях
Краса — без рідної канви,
Хай перед генієм Растреллі
Юрба не хилить голови;
Хай степ, в буденний сум ловитий,
Скував натомлені уста,
І шлях святынь твоїх, Славуто,
Тернами ввесь позароста, —
В час невідомий, час нежданний,
Ти знов розімкнеш свій язик...
Натхненним словом осіянний
Колись недаром Первозваний
Зорю землі Твоїй прорік.

Олександер Оле́сь

ОДСПІВАВ Я ПІСНІ ВЖЕ СВОЇ...

Одспівав я пісні вже свої,
Коли квітили степи, зеленіли таї,
Як надії крилаті мої.

А тепер... а тепер забіліла зима,
Ні надії, ні сонця нема...
Цілий світ мовчазний і сумний, як тюрма.
Засвітіть, засвітіть в далині
Хоч не сонце — маленькі вогні, —
І ви збудете пісню в мені!

Одспівав я пісні вже давно,
Коли в грудях в нас билося ферце єдно,
І шуміло життя, як вино.

О, з'єднайтесь в єдину сім'ю,
Станьте муром єдиним в бою, —
І ви збудите пісню мою!

ІЗ СТАРИХ І МАЙБУТНІХ ВІКІВ...

Із старих і майбутніх віків
В нас впиваються стрілами очі:
Не продайте тернових вінків
На останку проклятої ночі!

Не зміняйте тернових вінків
На близкучі вінки паперові...
Збережіть для майбутніх віків
Їх з червоними квітами крові.

О Л Е К С А Н Д Е Р О Л Е С Ъ

СТРІЛЯЙТЕ, ВІШАЙТЕ, КАТУЙТЕ...

Стріляйте, вішайте, катуйте,
Пануйте в селях і містах,
Стократ з собою федеруйте
І розпинайте на хрестах, —

Зерно, посіяне в негоду,
Кривавим маком розцвіте, —
І прийде воля для народу
І зайде сонце золоте.

ПРО СВІТ ВИ МАРИЛИ...

Про світ ви марили, і ось світає..
Дивіться: хмари вже в огні...
Чому ж так мало вас стріває
Схід сонця в рідній стороні!?.

Схід сонця жданого! Світає!
Наш дивний ранок, день іде!
Хіба сліпі ви: сонце грає,
Життя шумує молоде!

Як сніг, тумани ночі тануть,
В квітках палає небосхил...
Як ви не встанете, то встануть
Мерці велики із могил!

О Л Е К С А Н Д Е Р О Л Е С Ъ

ОЙ, НЕ СІЙТЕСЬ, СНІГИ...

Ой, не сійтесь, сніги, ой, не сійтесь рясні,
Не губіть ви останньої слави.
Гріє здалека землю усмішка весни,
Пробиваються проліски, трави.

Не злякати вам нікого, холодні сніги,
А розтопить вас сонце блискуче,
І нечуваний сміх залуна навкруги,
Як тікати ви будете в кручі.

Ой, не сійтесь, сніги, ой, не сійтесь рясні,
Згиньте в темній безодні навіки!
Хоча пізно, а все ж діждемось ми весни, —
Свята волі, і світла, і втіхи.

НА ГНОІЩАХ ЕВРОПИ...

(3 поеми «Терновий вінок»)

На гноїщах Європи ми, як черви,
В'ємось, або без руху лежимо...
Натягнуті, як струни, наші нерви,
І люто б'є по них життя само.

Не відчуваємо уже ударів,
Не лічимо розбитих струн.
Однаково: з якої хмари
Стрілою кине в нас Перун.

О Л Е К С А Н Д Е Р О Л Е С Ъ

Все дужче сивіє волосся
І гнутуться голови сумні...
Так гнетуться кинуте колосся
І губить зерна запашні.

Куди іти, і де його благати?!.
Були ми скрізь, благали ми усіх...
Одні вмивали руки, як Пилати,
А другі кидали на сміх.

Молились ми, та з неба Бог великий
Дивився байдуже на нас...
І глузував ще більше ворог дикий
І кидав камені образ.

З юрлів нестиманих, крилатих,
Ставали ми пінгвінами без крил,
Серед хрестів, серед борців розп'ятих
Шукали місця для своїх могил.

Були ми всі безбарвні, ріvnі, сірі...
Усі однакові: без силі і смішні...
Ніхто не зважиться летіти в ірій
Крізь хмари чорні і страшні.

.....
Але не всі поволі догнивали, —
Лишалася ще молодь вогняна,
Світили їй, так зблизька ідеали,
І снилась їй країна чарівна.

Шо їм були і хмари, й дні похмурі,
Ворожий гнів і дикий сміх...
Назустріч вітру, грому, бурі
Були відкриті груди їх.

О Л Е К С А Н Д Е Р О Л Е С Ъ

І спіла думка їх, з життям зливались мрії, —
Ввіжалась перемога їм...
Співали дзвони їм то Юра, то Софії,
Гримів гармат майовий грім.

Старих покинули: «Не вірите — вмірайте,
Ми ж віримо, ми прагнем боротьби..
Молітися, плачте і благайте,
Нових панів відшукуйте, раби...

А ми ішли і знову йдем без... зброї:
В серцях її кують нам ковалі!
Не родяться, а творяться герої
В боях за волю рідної землі.

Ти нас веди, досвідчений вояче,
Ми віримо, ми коримось тобі...
Тепер не ми, а ворог наш заплаче...
І прокляне останній бій».

ХАЙ ЛІТАЮТЬ ВІТРИ!

Хай літають вітри, хай сміються громи, —
Ми не звернем з своєї дороги,
Ми розіб'єм вітри молодими грудьми,
Грім заглушать пісні перемоги.

Тільки той досягає мети, хто іде,
Тільки той, хто горить, не згорає,
Стеле килим для його життя молоде,
Смерть вінок йому вічний сплітає.

Вище ж прапор ясний! Більш віри в борні,
Глибше сумніви, стогсни, слози:
Пролітає життя на крилатім коні,
Розкидає квітки по дорозі.

О Л Е К С А Н Д Е Р О Л Е С Ъ

МУСИТЬ БУТЬ!

Мусить бути! — Скажи — і стане,
Захотіти — досягти!
Духа в льоті до мети
Не затримають кайдани.

Підеш ти — і ляжуть гори,
І розстелються яри,
І тебе самі вітри
Понесуть в ясні простори.

Ти самотній? Завжди? Всюди?
Викинь сміло прапор свій!
У пустелі життєвій
Без мети блукають люди.

Вдарь не в дзвін, а в серце дуже,
Зважся жити або не жити,
І каміння закричить
І запаляться байдужі.

Встань, піди — і ляжуть гори,
І розстелються яри,
І тебе самі вітри
Понесуть в ясні простори.

О Л Е К С А Н Д Е Р О Л Е С Ъ

МІЦНО І СОЛОДКО, КРОВ'Ю УПИВШИСЬ...

Міцно і солодко, кров'ю упившиесь,
Сплять вороги уночі...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі.
Стотнуть брати наші в тюрмах проклятих,
Грати залізні рвучи...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі.
Мати без сина, і жінка без мужа,
Плачутъ, життя кленучи...
Тихо з повіток плуги витягайте,
Куйте в проваллях мечі.
Мають знамена і б'ється юнацтво,
Крови потоки ллючи...
Сміло з повіток плуги витягайте,
Куйте вселюдно мечі!

ІЗ ПАНСЬКИХ ПРИХВОСТНІВ-РАБІВ...

Із панських прихвостнів-рабів
Ми людьми з прізвищами стали,
І гордо прізвища сказали
Під зле сичання ворогів.

З своїх подертих сорочок
Ми прapor в темну ніч пошили
І кров'ю власною скропили
При тихім сяєві свічок.

Ми йдем до кращого життя,
Нам mrія шлях квітками вслала,
Що б не було: потала, так потала,
Але назад немає вороття!

О Л Е К С А Н Д Е Р О Л Е С Ъ

КРИКИ... УСМІХИ ПРИВІТНІ...

Крики... Усміхи привітні...

Прапори... Пісні...

— Будьте мужні, непохитні,
Єдністю міцні!

Свято волі... Скрізь бенкети...

Мрій, надій рої...

— Зброю в руки! За мушкети!
Будуть ще бої!..

Де дівались путі, грати..

Люди, як брати...

— Вартові, вночі не спати!
Пильно стережти!

Розчинилися темниці...

Друзі серед нас...

— Будьте тверді, як із криці:
Бавитись не час!

Скільки сонця і блакиті —

В небі, на землі!..

— Чи рушниці всі набиті?
Гострені шаблі?

Гей, стрільці, якслід влучати

І назад не йти!

Вартові, вночі не спати!
Пильно стережти!

О Л Е К С А Н Д Е Р О Л Е С Ъ

ВІТРИ І БУРІ ВЕСНЯНІ...

....вогні
Її окраденую збудять.

Т. Шевченко

Вітри і бурі весняні
Звалили камінь із могили,
В кривавім морі і в огні
Її окрадену збудили.

В красі нетлінній, чарівній,
Вона розкрила очі сині...
Лани й ліси вклонились їй,
Воскреслій мрії — Україні.

І мови рідної річки
Злились в одно широке море:
ДзвеняТЬ по рідному пташки,
І степ по рідному говоре!

Поглянеш в поле на жита:
Цвітуть в житах волошки сині,
І в небі квітка золота!
І небо — прапор України!

Як дзвони радісно гудуть!
Минула наша ніч осіння:
Ніде жі стогону не чутъ,
Ні лихих скарг, ні голосіння.

Злетів на свято цілий світ,
І слів, здивований, шукає,
І Чорне море свій привіт
Гонцем крилатим посилає.

О Л Е К С А Н Д Е Р О Л Е С Ъ

Шумлять смерекові ліси,
Кубань і Сян взялись за руки...
По вінця сповнені краси —
Стоять степи, сади і луки.

Весна! Прекрасна, чарівна,
Скрізь животворча, де не стане...
Очам здавалось, що вона
Уже ніколи не зів'яне!

В кривавім морі і в ногні
Її окрадену збудили...
Вітри і вихорі страшні
Її в повітрі закрутили.

Над краєм дим пожеж і мла...
Внизу страшне криваве море...
На хвилях плавають тіла...
Орач ланів своїх не оре...

Але вона... Вона живе!
Її все дужче голос чути!
І хто скує життя нове,
Вітрами й бурями розкуте?!

О Л Е К С А Н Д Е Р О Л Е С Ъ

ПІСНЯ

Живи, Україно, живи для краси,
Для сили, для правди, для волі!..
Цуми, Україно, як рідні ліси,
Як рітер в широкому полі.

До суду тебе не скують ланцюги,
І руки не скрутять ворожі:
Стоять твої вірні сини навколо
З шаблями в руках на сторожі,

Стоять, присягають тобі на шаблях
І жити, і вмерти з тобою,
І прапори рідні в кривавих боях
Ніколи не вкрити ганьбою!

Микола Зеров

КИІВ

Вітай, замріяний, золотоглавий,
На синіх горах! Загадався, спить...
І не тобі — молодшому — тремтить
Червлених наших літ ясна затрава.

Давно в минулім дні твоєї слави,
І плаче дзвонів стоголоса мідь,
Що вже не вернеться щаслива мить
Твого буяння, цвіту і держави.

Але, мандрівниче, тут на пісках стань,
Глянь на химери бароккових бань,
На Шеделя білоколонне диво.

Живе життя і силу ще таїть
Оця гора зелена і дрімлива,
Ця золотом цвяхована блакить.

Євген Плужник

ТОДІ ВИЙДУТЬ ГОРДІ, МОВ ЛЬВИ!

Тоді вийдуть горді, мов льви!

І не я... І не ви...

Інші.

Скажуть:

— Ми — ті,

Хто вірні меті

Йшли безупинно до неї!..

З темних провалів на скелі кругі,

Світлом безсмертним укриті —

Чей, через кров, через трупи братів! —

Кожний хотів

Перший меті

Кинуть під ноги лілеї!

Ми умирали за неї!

Ми убивали для неї!

Ми їй усе, що могли, віддали! —

Так, наче кожен малий —

Очі у всіх змолодніють!

— Благословенний, коли

Здійснену бачиш надію! —

Хором земля й небеса:

— Благословенний довіку,

Хто себе кров'ю вписав

В книгу безсмертя велику!

НА ПОЛЯХ АУСТЕРЛІЦА

... В славній атакі під Аустерліцом з двох полків кавалергардів залишилося 20 чоловік.

... Кавалергарди набиралися переважно з Малоросії...

(З історії Росії).

Чуєте, славні кавалергарди,
Тугу-мельодію рідної пісні?
Чуєте дивну, чарівну, прегарну
Пісню про славу колишню?!

... Ой, колісь ми...

Чуєте ви в віковічних могилах
Пісню привіту, що ми принесли вам,
Широкополих степів ваших мілих,
Пісню, в неволі дідів посивілих!..

... п-а-а-а-нува-а-а-ли...

Чуєте — струни дрижать і ридають...
З піснею-тогою переплітаються,
Бо ще і досі тут пісню співають,
Ще і сьогодні в тій пісні кохаються!..

... А тепер ю будем?..

Чуєте — струни як жалібно плачуть,
Сльози витискають на наші очі?...
Бо може більше й вони не побачуть
Рідних осель... Ні очей тих дівочих?

**

Тужим, сумуєм на ваших могилах
І не співаем пісень вам веселих,
Та ми живем уже в інших годинах...
Ми за нарід, за свій Край хрест несемо!

Макоим Грива

МИ

Нас питаютъ, якого ми роду
І для кого торуємъ шляхи.
Та ж то ми на вратахъ Царгороду
Залишили залізны цвяхи.

Та ж то наша долоня шаршава
Так стискала залізо меча,
Що німіла зухвалиа Варшава
І султан мимоволі мовчав.

Ми водили въ Москву Сигізмунда,
А въ Полтаву — варязькую рать.
Ми карали Росію за Суздаль,
За Москву ми ще будемъ карать!

Хай горить пограбована хата,
Хай въ руїнах лежить Чигирин, —
Стане степ українцеві татомъ,
За короннеє місто — яри.

Не почуємо: паки і паки, —
Немезіда освятить наш чин,
Ой, ще пальці будуть прилипати
До насичених кров'ю мечів.

БАЛАДА ПРО ПОБРАТИМА

I

Разом зі мною виріс він,
Друг щирий, більш ніж брат,
Син чорнобривий злотних піль,
Стрункий син білих хат.
Носив багато він імен:
Петро, Данило, Гнат...
Затишне плесо, житній лан,
Таємно-темний бір...
Були усюди з другом ми:
Дитячий бачив зір,
Як жаром папороть цвіте
І де блука опир...
На шкільній лаві пліч-о-пліч
Сиділи ми роки
І разом мріяли в садку
Над закрутом ріки.
Нас той сам дотик хвилював
Дівочої руки.
А потім розлучились ми
На кілька довгих літ,
Та знали все, куди життя
Скеровує наш хід,
Не розгубились у юрбі,
Не втратили свій слід.
А пригадаймо, як і де
Зустрілися ми знов:
Над нами маяла тоді

Л Е О Н І Д М О С Е Н Д З

Уперше хоругов —
Та, на якій стойть девіз:
Завзяття і любов.
Під нею з другом ми пройшли
Увесь той довгий шлях..
Через Гетьманщини піски,
По Дніпрових горбах.
Під тьмяним вітром степовим,
По балках і ярах...
Він завше був, той щирій друг,
Був друг. Це більш, ніж брат,
Внук побратимів січових,
Син українських хат.
Імен багато він носив:
Петро, Данило, Гнат...

II

Де Бог гадюкою крутнув
І звив сріблястий хід,
Де здаля дзеркало Дніпра
Сталевий шле привіт, —
Там Медобори ми в імлі
Прощали напослід.
Ще раз! Ще раз! Піддатъ набій!
Хай це останній стріл...
Та кинуть зброю ворогам
Нема ні в кого сил.
І ще набій, і знов шрапнель,
І знов луна до сіл,
До лук, до гаю, до ріллі
Грімке: «Не забувай!
До тебе, рідний краю наш,
Ми вернемось. Чекай!
А ти оці осінні дні,
Вкраїно, пам'ятай!»

Л Е О Н І Д М О С Е Н Д З

Кінець... Замок з гармати геть!
Чекає чужина...
Та побратима моїого
Не вгледіла вона.
Він випив келих завзяття,
Від вінців аж до дна.
Ще здаля бачили його:
За ним замкнувся бір,
Та ще воєстаннє зброй блиск
Побачив дружній зір...
І поглинула чужина
Нас у шумливий вир...
І ось не знаю, де полят,
Де згас завзяття жар...
Можливо, пам'яткою ввік
Над ним стоїть «Базар»,
Чи може притулiv його
Стрімкий подільський яр...
А може в застінку Москви
Замучив лютий кат
Того, хто побратимом був
Мюїм (це більш, ніж брат!)

І хто мав тисячі імен:
Петро, Данило, Гнат...

III

Хай покара мене життя,
Пошле мені спокій,
Коли забуду тебе я,
О, друже, брате мій.
Коли і спомин втрачу я
Про наш останній бій.

Л Е О Н І Д М О С Е Н Д З

Хай мати відштовхне мене,
Відвернеться стократ,
Коли забуду, що забив
Тебе північний кат...
І не помощу того, що звавсь
Петро, Данило, Гнат...

МИ БУЛИ

У сні під киреєю віку
Вдивляюсь в дійсність свою:
О, скільки! без краю, без ліку
Полягли я був у бою!

В Суботові мав я могилу,
Дрімаю у фінській землі,
Мене Ярополче труїло,
Нас Коднянські вбили палі.

В Галаці лежу над Дунаєм,
Прийшла нам в Базарі черга,
Нам «вічну пам'ять» співає
Дбайлива сибирська пурга.

.....

У сні під киреєю віку,
Вдивляюсь в прийдешність свою:
Ми встанемо, встанем без ліку,
Щоб в чесному вмерти бою!

ПРИЙДЕШНІМ

Дні твої скалічено криваво,
За туманом мерехтить мета...
Так обридла підозріла слава,
Так гнобить нещадна самота.

Вию псом на мертвім полі бою, —
Стережу ці попіл та кістки...
Знаю, Бог розсудить нас з Тобою:
Сходять зерна, пружаться ростки.

Під морозним вітром — біла тризна,
Сніг сліпить, вирує рівнина, —
Ta встає озимина залізна,
Крізь крижаний сніг — озимина.

Бачу їх високих та русявих,
Зовсім інших, не таких, як ми, —
Пристрасників висоти і слави,
Ненависників тюрми і тьми.

Ось їх стислі руки, свіtlі лиця,
Голос невблаганий, як наказ,
В гострім зорі — зимносиня криця —
Вірний щит від «болю і образ».

Спадкоємці бою, бурі діти!
Загремить ще раз така пора, —
Сміливо могили перейдіте,
Коли треба, — розтопчіть наш прак!

С В Г Е Н М А Л А Н Ю К

Щоб без вшанувань, без академій,
Кров жадала неминучих кар,
Криця зустрічала серця кремінь,
Іскрами приймаючи удар!

Щоб тверезі, зимносині очі
Загорались — гострі та палкі —
Лиш тоді, як обрій зарокоче,
Боєм зустрічаючи полки.

І коли моїм металним словом
В пружних жилах мій заб'ється ямб, —
Присуд Божий в даль Твою громово
Ознаймить гарматний дитирамб.

КВІТЕНЬ

Перший подув весни — і Твій віддих вже знову ві мною.
Перший вітер дихне — і Твоя широчінь у очах.
За чужий горизонт, за цією чужою весною,
Двиготить Твоя даль, Твоя зваба, Твій біль і Твій жах.
Дальній гомін росте, мсв гарматний заобрійний гуркіт...
І враз пісня, як хвиля, ударить: Ой, гук, мати, гук!
То кіннота весела, мушкети, здобуті ще в турків,
Прапори, як вітрила, над лісом піднесених рук.
А за нею колони — піхота струнка й легюостопа,
Ген полки за полками...

І ось повертається все.

Так встає Несмертельність. Чи бачиш, днедавня Європо,
Марш Поляглих, марш Мертвих? То співи їх вітер несе.
Розцвітають їх рани. Їх кров переквітла на маки,
О, Святий Пантелеймон їм сцілив калічні тіла.
І на лицях їх — сонце, на трудах — невидані знаки
І під стопи дзвінкі їм покірна земля поплила.

Є В Г Е Н М А Л А Н Ю К

ЛІСТОПАД

Ось іще одна осінь, як сум навісна.
І голодні вітри гудуть.
А палала весна, а гrimіла ж весна —
Як останній суд —
Страшна!

П'яним плугом орала широкий простір,
Але в борозни падала кров,
І лягали широко розплющивши зір,
І крутився Дніпровий вир.
Причащаляся тіла і крові в той час
Грішна чорним гріхом земля,
І залишну молитву з хрестом меча
Сотворив над полями
Час.

Палко і твердо казання казав кулемет,
Били дзвони з гарматних дзвіниць,
І, здавалось, що крицею вічних мет
Вже збагне нашу міць
Багнет.

Одгриміло. За чергами весен і зим —
Вте Тринадцятий Листопад.
Та крізь млу може блиснути вогонь і дим,
Може впасти і град,
І трім.

Може сірий туман пропалити весна,
Розігнати хмаровиння облуд.
І спалахне весна, загремить весна,
Як останній суд —
Страшна!

Олекоа Стефанович

СОКІЛ

Просто! Не йти праворуч,
Ані ліворуч — ні!
Хай лише вітер поруч,
Вічний сурмач борні.
Вітер, що хмарі в груди,
В груди, в горби хребта.
Поруч хай вітер буде,
А в далині — мета.
Чорно кругом, чи біло,
Не зупиняти рух!
Може зламатись тіло,
Але ніколи дух.

ЇМ ПІВНІЧНІ ВІТРИ ГУДУТЬ...

Їм північні вітри гудугь,
Їм сніги замітають путь,
А вони ідуть безупину,
А вони без спочинку йдуть.
Їм шати залляла кров,
На шмати — їх корогов,
Та кожен, кожен із них
Смертю смерть поборов.
Їм північні вітри гудуть,
Їм сніги замітають путь,
А вони ідуть безупину, —
І вони до мети дійдуть!

О Л Е К С А С Т Е Ф А Н О В И Ч

КРУТИ

В мороці неладу, в пітьмі підлот
Ваші пісні молодечі, —
Льот ваш орлиний, нестреманий льот,
Льот крізь вітри і хуртєчі.

Що там, що вперше з рушницею ти,
Що там, що тому п'ятнадцять?..
Так хороше вам на ворога йти,
Співом тучним захлинатися...

Хай вам вітри вибігають на шлях,
Просяль вернути, голосяль...
«Щоб наша доля», — лунає в полях,
«Щоб краще в світі жилося»!

Стрілися. Казять ворожую злість
Ваші розгублені стріли:
Псами б на вас позривалися з місьць
Тріскотні вкрай скоростріли.

Лавами ворог. Ось кинувся він,
Котить на ваші юкопи.
О, вже не лежачи і не з колін,
Лити крицеві окропи.

Вирошли враз ви, немов на наказ, —
Стоячи б'єте у кага!
Тільки чому ця тривога у вас,
Чом заніміла гармата?..

Чом це щодруга рушниця німа?
Голосу бракло у зброй?..
— Дайте набоїв! — Набоїв нема, —
В полі далеко набої...

О Л Е К С А С Т Е Ф А Н О В И Ч

Сталі не стало, остався хрусталь,
Як з хрусталем проти сталі?!.
Люто співає ворожая сталь,
Б'є, розбиває хрусталі...

— Сніжке, та ж в нього нема голови,
Нащо йому підголов'я?!.
Як захлиналися співами ви,
Так захлинулися кров'ю.

Сходять нам ваші невгласні серця,
Дзвонять серця ваші вічні, —
Ваші квітневі, травневі серця,
Квітні, посічені в січні.

Ваша загуба за щесну ясну:
Ваші зрубані весни, —
Громом німоти з байдужжя і сну,
Криком кривавим воскресне!

У клекотінні святі корогви,
Клекоту повні пропори.
Ми під кіпінням їх радо, як ви,
В буряні рушим простори.

Радо на сурмний задуднімо зов
Ми по шляху грозовому.
Тому крутому, що з Крутів пішов, —
Непереможному тому.

І коли кинем на ворога час
Незагладимої скруті, —
Взнає він добре провіщо для нас
Крикнули кровію Крути!!.

О Л Е К С А С Т Е Ф А Н О В И Ч

СВЯТО ПЕРЕМОГИ

Доби сильної та великої
Піднєсемо ми корогви.
Будь хвала йому, тому рикові,
Тому львиному — «Йду на ви!»

Слава князеві недосягнена,
Що, як тард, ходив, як тур.
Слава часові, коли загнано
Руський цвях в царгородський мур.

Слава лицарям: над їх чолами
Нахилалася лише гроза,
Ім за пугари були шоломи,
Годував їх кінець списа.

Славмо княжу могутність лев'ячу
І козачу силу жаску.
Слава вічна Конашевичу
За лохід його на Москву.

Слава тетьманові Хмельницькому:
Світлі звитяжства віддав Хмель.
По поклону для нього низькому
Покладім од своїх земель.

А ще вклонимося Виговському:
Скільки часу не утекло б,
Злонапасникові московському
Не забути про Конотоп.

О Л Е К С А С Т Е Ф А Н О В И Ч

І вчорашнє своє спом'янемо, —
Це ж учора був час такий:
В стольний град шляхами багряними
Українські входять полки.

Здиготіла гора Андрієва,
Клекотить Михайлів град...
Слава дневі вступу до Києва,
Слава війську і граду стократ!

І вік-вічно пребудь прославлена, —
Божих воїв тобі салют, —
Замордована, закривавлена
Перемого Базару й Крут.

Юрій Липа

МИ — НАЦІЯ...

Ми — Нація, сузір'я міліонів!
Ми — серце воль, ми — буйна кузня сили,
Що сипле блиски скрізь, вони як троми-стріли,
У думці не догнати тих тромів перегонів:

Ми — Нація, сузір'я міліонів!
Від нас, здвигуючись, ростуть залізні руки,
Верхів'я торсають, глухі лани зорали,
І дзвінко б'ють Москву у груди мідні, —

Ми — Нація! Злились усі хорали,
Ми — Нація! Усі — в один побідний!
— Куди завзятих лиць полив'янії лави,
Куди женетьесь під прапорами слави?

Ми — Нація! Ми килими колоній
Розкидали йдучи, верховодимі шалом.
Глухі в нас шоломи. Мечі нам, — як долоні.
Непримиримість — Бог наш!

Ми ж є Божим валом!

Ю Р И Й Л И П А

СВЯТИЙ ЮРІЙ

Націє, народжена з огня,
Націє великая, молись, —
Яснозбройний Юрій, як колись,
Осідлав могутнього коня;
Мов лявина біла поплила,
Гуркіт скель лягла малі серця,
Розбігається отрутна мля
Від проміння дивного лиця;
Націє, народжена з огня,
Ось прийшов твій Юрій, мов воскрес,
Стримує могутнього коня,
Простягає руку до небес.

ВСУПЕРЕЧ АЗІЇ ЖАХУ...

Навколо
Юрби чужинців дріжать. Найстрашніше для їхніх
чи він ступить,
Чи перетопить в землі цій руду на метал?

Ю Р І Й Л И П А

ПЕРШІ ОСАДЧІ

Україно, рівнино жорстокого бою і слави,
Моє натхнення знамено, сколихане в сонце, угору,
Краю знаків зловісних і віщих, таємних і дивних,
О, прокляття мое богорівне, прокляття простору!
Ти у душах сумирних, як дим, як пожар, як н'єщасть,
Як залишне поле, кривавим засіяне цвітом,
Ти дзвениш і даруеш привітом нас дужих і сильних,
Ти п'єчаллю безвластя так будиш, і рвеш, і бадьориш!
Із глибин давнини, що без меж і без міри донині,
Наче крик соколиний, палає нам трепет беззвучний,
Це — пороги, це — кручі, це — море кричить наздогінці;
— До незнаних країв! На коня! Острогів! І до бою,
До нового підбою все далі, все далі, все далі,
Завойовники в творчому шалі, — вперед, Українці!

СІМНАДЦЯТИЙ

1.

... Бліскуча вість!
Це — слава, празниковий гість,
Під торох мужній барабану,
Веде, веде колись приспану
Юрбу розгойданих облич!
Це річ заліза — вища річ,
Це в бліску й сколіху багнетів,
В киванню мудрих кулеметів,
В перекликанню прапорів, —
Непереможності порив!

Ю Р І Й Л И П А

2.

Я вірю в великий Наказ,
Що трубить вічно в поход,
Мене, тебе, час
Закликає до важких когорт.
Ім'я минулого — ми,
Ім'я будуччини — чин:
Хто став — є слугою тьми,
Хто в поході — звітяжець він:
Він підлетів, як орел,
Він злив усе,
Що з глибоких джерел
Повінь несе.

3.

Випала нині пороша
На кривавий слід!
Ех, земля наша — хороша
Та й відважний рід!
Ген-ген поскакали коні,
Шабельки бряжчать, —
У цім краю — сонні,
Не давайте спати!
Гишль, пішла піхота:
Наказ! Н а ш наказ!
Гей, кому охота,
Приставай до нас!

4.

Розстріяного закопати,
Над ним ридатиме ще мати
І приговорить пан-отець!

Ю Р І Й Л И П А

Три сальви в мутне небо з криці:
Засни, дитино! Спи, аж ниці
Услаївлять твій кінець!

Вона живе, та Україна,
Вона над ним, Вона єдина,
І в Ній корона душ!

А ви, що стали тут довкола,
Шапки здійняти, нижче чола, —
Спи, брате...

Кроком — руш!

5.

Що ж, що нависли
Тучі на сонні ниви, —
По Божій мислі,
Став дім Божий
. Благочестивий!

Що ж: що не з нами
Очі ласкаві, —
Ми — грізні, ми — брами
Слави!

6.

— Вперед, Україно! В Тебе — тяжкі стопи,
Пожари хат димляться з-під них:
Ні Росії, ні Европі не зrozуміти синів Твоїх!

Це не ті — балакучі, нерозумні,
І не ті — жадібні, пісні, —
Мовчазливі, думні,
У поломінному сні!

Ю Р І Й Л И П А

Іхніх рядів не зочити,
Іх крок — один.

Україна:

— Хто ж зінав, що ви такі сміливі діти?

Українці:

— Хто зінав Тебе, найпрекрасніша з країн?

—

ВІЙНА

1.

Розвийтесь луки,
Ви, гори і долини,
Благословляють вас руки
Господа України!

В югні і терпінню —
Села, міста і ниви;
І не буде спасіння
Тому, хто зрадливий!

Бог спалить, розмече
За несповнене слово, —
О, ти, гострий мече,
Веди нас заново!

Ю Р И Й Л И П А

2.

Ми такі упиті
Тим, що вона є знов, —
Що нам наші забиті
І наша кров?

Ми такі повні щастя
У цей великий час, —
Сподобись, земле, Причастя,
Сподобись, земле, нас.

3.

Чорний орел Мазепи
Покидає сонні Яси, —
Покиньте барви, крепи,
Золото і всі прикраси!

Станьте кожең спокоен
У лави, що в сяйві мітів:
Це — Українець — Войн
Ворога помітив.

І в краю, де все клекоче,
Він побіди сіє,
Б'ючи межи очі
Тебе, Росіє!

Ю Р І Й Л И П А

4.

Козак підхмелений, але — спокійний
(Що йому, що кулі б'ють:
Наше життя, то ж війни!).

Козак підхмелений, але — спокійний:
Палець на цинкель поклав,
Озирається, — чи хто не ошукав?

В його мізку часи мінулі
Це — наче в огнищах путь,
А тепер це — його кулі,
Кулі так чітко б'ють.

На слова, лукавства повні,
На темний гадючий звив, —
Їх клекіт промовний
І посування полків!

5.

Орел золотий Побіди
Пролітає над моїм краєм, —
Що ж ви плачете, сильні діти,
Над голодом, неврожаєм?

Орел золотий Побіди
Приносить нам меч предобрий, —
Що ж ви станули, сильні діти,
Ви ж є хоробрі?

Орел золотий Побіди,
Чуєте, клекоче:
Непереможні будьте, діти, —
Сам Бог так хоче!

Ю Р І Й Л И П А

ВІДСТУП

1.

Порохом Україна взялася,
Чорна коло гармати стойть,
(Не говоріте теорій, бо теорія продалася.
Не говоріте нічого, — слова то вороги!).
І коло неї люди в подертій одежі.
Коло неї — босі полки.
Що боронять останні межі,
Що моляться тільки їй!

Ta молитва їх проста, без афектацій,
Молитва полків:
— Правдо', ти — зброя Нації,
Ми — гнів!
І от відступають у розривах,
Усе рідших розривах гранат,
І от відступають, упадають, покидають свій рідний край.
— Державо, ти була, як огненна злива!
Державо, прощай!

2.

Вони розспипались по гранітах Європи,
Як стовпі іскор з огню
Великої легенди.
Гостроокі шоferи з Авеню-д'Опера,
Що бліднуть на звуки заблуканих вистрілів,
Сірі шахтарі на Шлезьку, що в мокрих підземеллях,
Чують дзвони останньої години чужинців,

Ю Р І Й Л И П А

Лісоруби в Бразилії, студенти в Празі,
Фармери Канади, робітники на Кубі,
Вірять, задихаючися від хворостей, утоми і порожнечі:
«Ми билися не надаремно!»

ЕПІТАФІЯ

М. Білинському

Хоч я умір, беззвукні ці рядки
Хай сповнять зміст могутній, многоцвітний,
Що з ним життя мое вливається в твоє.

Усе нішо на світі: бенкети веселі,
Уквітчана зрадлива гра любови
І здобуття прихильності людської.

Я смертью вирізьбив: ти стань і прочитай, —
Одно святе є в світі, — кров людей хоробрих,
Одні живуть могили — вірних Батьківщині.

МОГИЛА НЕЗНАНОГО БІЙЦЯ

Г о л о с :

Могило Незнаного Бійця,
Що упав в Україні,
Я приніс тобі смуток свого лиця
І біль серця гнівний;
Забагато підліх днів
Облягає душу самотню...
Де ж ти, що впав, що горів, що вів,
Поручнику, свою сотню?

Ю Р І Й Л И П А

Де ж ви, дитячі ручки жіночі,
Що підпалювали амуніцій склади,
Що лиш усміхом ненависти поток
Перемінювали в водоспади?

Де ж ти, що за нових людей
Упав під кулями, Повстанче?
Обізвися до мене крізь людський глей,
Крізь м'ясо самиче і самче!

Обізвіться в червоній імлі життя,
Ви, прегарні блискавки смерти!
Невже ж ви — мертві,
Питаю я?

Г о л о с и ;

Ні, це мертва, людина, твоя
Безнадійна, вбога надія.
Ми, саме життя, земля, буття,
Не тліємо — вієм!
Ми — істота днів, ми — Дія!

Ми в надлюдській напрузі,
В смертельній тузі
Порігши Поріг,
Але вічно над нами, тобою
Сурмить наш ріг.

Р і т :

Там, де стала смерть, — там станем,
Там, де слово криваве «слава»,
Нерухомим табором станем,
У польоті нескінчені станем,
Щоб скінчитися — вами!

Ю Р І Й Л И П А

Жаден крик не пропав в порожнечі,
Жаден крик, Україно.
Всі слова зависли — предтечі,
Всі загини, зариси речі,
Речі, що йде неодмінно,
Що пройде над цим краєм
Розгорненим небосхилом,
Що зілле вас з кров'ю і тілом,
Тілом Мечника того,
Що життя розсікає
На дві половини:
Давнини і Нового.

ПАНУЙ

Пануй, пануй над вільною землею,
Велика Націє із берлом і мечем!

Рости, рости, рости, блискуча Перемого,
Стелись широко нам в шляхах до москвинів!

Цвіти, цвіти, цвіти, могутня Україно,
Як розцвітає день,
Як розцвітає день!

Юрій Яновський

ЧОТИРИ ШАБЛІ

Г о л о с :

Багато в світі радости й принад,
Країн багатих і земельних вічно,
На сонці спіє синій виноград,
І синє море майорить музично.

Чудесні дива ходять по морях
І манять нас і закликають ніжно.
Та що нам їхній бунтівливий стяг,
Коли не стяг то нашої вітчизни!

Мине і молодість, як золотінь.
Лиш вічний труд ніколи не затине,
Коли кладе оттак покірний син
Країні милій — серця тепле віно.

На вітрі рухаються руки реї,
На обрії — омана заозерій..

Х о р :

Ми стаємо плечима до плечей.
І світ відчинено, як двері!

.....

Г о л о с :

Три шаблі, як сторожа трьох сторін,
І шпага, що заміне крицеве коло, —
На всіх морях, на крилах бригантина
Розносять перемогу суходолу.

Ю Р І Й Я Н О В С Є К Й Й

Три шаблі не погнуться й не впадуть,
У серце враже буде шпаги замір,
Коли повстане раптом, як редут,
Ворожий бриг із моря перед нами.

Готуй гаки: лягає бриг у дрейф!
На абордаж, брати! Гори, корабле!

Х о р :

Ми стаємо плечима до плечей, —
І на чотири боки шаблі!

Г о л о с :

Прихód і здаleку відчай труби,
Великої військової тривоги!
Летіть; летіть весняної доби
Земля і кінь, списи і корогови!

О, вітре мандрів, весну розвівай,
Підкинь до неба пил полків кінноти!
Земля лежить, — щасливий теплий край,
І коливаються її висоти.

Весна, як струмінь в безвісті тече,
Як постріли, біжать пісень повтори...

Х о р :

Ми стаємо плечима до плечей,
Як Ост і Норд, як Вест і Зюд на морі!

Г о л о с :

У лісні шабля тата́рву січс,
У думі за дружину вірну пра́вить.
Бредуть, співають люди без очей,
Перебираючи струну і славу.

Ю Р І Й Я Н О В С Ъ К И Й

Лише про честь — сліпий речитатив,
Про вірність і хоробрість побратимів,
Розчісувачі грив старих часів,
Важких часів — бояни нелюдимі.

.....

Вперед! Завжди вперед летіть відважні!
Плечима до плечей ставайте дружні!

Х о р :

Через моря пустелі та міражі
Іде вона — достойна й мудра мужність.

.....

Г о л о с :

Незнаних напрямків ішов пасат!
Нечуваної сили і завзяття, —
Стелився гул воєнних канонад.
Тремтіло сонце в небі, як латаття.

Достойна і смілива наша путь.
Бадьорі й переконані борці ми.
Наш край в цвіту! Цвіте наш край в степу!
Живуть його простори несходимі!

На вітрі рухаються руки рей,
На обрії — омана заозерій...

Х о р :

Ми стоймо плечима до плечей,
І світ відчинено як двері!

Марко Антіох

МОЛИТВА

Світлій пам'яті М. Т.

Господи, в день Твого гніву неспинного,
Дай мені мужність і віру в небефнєс,
Дай чути в шепоті саду звіринного
Царство Ісусове Христово скреснє.

О, пам'ятаю, розкинувши косами,
Впала вона під рукою ворожою.
Вкрито її сніговими покосами...
Я усій расі звірячій загрожую!

Господи, дай мені силу помститися
За її душу — за синеокую!..
Господи Боже, не можу молитися, —
Кров її, кров, борозною глибокою...

Господи, Господи...

Сніг і вітри над моєю отчиїною...
Боже, цю чашу розбою бездушного.
Дай мені взяти рукою залізною
Й пити з одчаю каменоломного.

Вірю я, Боже, ватаги Богданові
Поруч з Тобою у сонмі архангелів.
Господи, Ти у хвилину останнюю
З них надішли мені смертного янгола.

МАРКО АНТИОХ

Дотик його — і безодня відкриється,
І як дощем шепотить серафімами.
Там перед світлим, благаючим, крилосом
Очі її над огнями і димами...

Господи! Господи!..

Вірю, мій Отче, в спокою державному
Мудро Ти судиш і мудро розмірюєш:
У життєвому потоці безправному,
Кожного нагло питаеш: «Чи віруєш?»

Вірую, Господи! Вірую! Вірую
Тілом усім, перейнятим уявою!
Кожен увійде, хто ляже офірою,
В царство пресвітлеє, золотоглаве.

Господи! Господи...

Олена Теліга

УСЕ — ЛИШЕ НЕ ЦЕ !

Усе — лише не це! Не ці спокійні дні,
Де всі слова у барвах однакових.
Думки, мов нероздмухані вогні.
Бажання — в запорошених оковах.

Якогось вітру, сміху чи злоби!
Щоб рвались душі крізь іржаві грati,
Щоб крикнув хтось: ненавидь і люби, —
І відто буде жити чи вмірати!

Не бійся днів, заплутаних вузлом,
Ночей безсомніних, очманілих ранків.
Хай ріже час лице — добром і злом!
Хай палять серце — найдрібніші ранки!

Ти в тінь не йди. Тривай в пекучій грі.
В сліпуче сяйво не лякайсь дивиться, —
Лише по спеці гряне жданій грім
І з хмар сковзне — багнетом — близкавиця!

ВІДПОВІДЬ

О, так, я знаю, нам не до лиця
З мечем в руках і з близкавками гніву
Військовим кроком, з поглядом ловця
Іти завзято крізь вогонь і зливу.

О Л Е Н А Т Е Л И Г А

Ми ж ваша пристань — тиха і ясна,
Де кораблями — ваші збиті крила...
Не Лев, а Діва наша відвічний знак,
Не гнів, а ніжність наша вічна сила.
Та ледве з ваших ослабліх рук
Словзає зброя ворогам під ноги, —
Спиває ніжність легендарний крук, —
Жорстокий демон бою й перемоги.
І рвуться пальці, довгі і стрункі,
Роздерти звички, мов старі котари,
Щоб взяти зброю з вашої руки
І вдарить твердо: там, де треба вдарить.
Та тільки меч — бліскучий і дзвінкий,
Відчує знову ваш рішучий дотик, —
Нам час розгорне звиклі сторінки:
Любов і пристрасть... Ніжність і турботи.

СУЧАСНИКАМ

«Не треба слів! Хай буде тільки діло!
Його роби — спокійний і суворий,
Не плутай душу у горіння тіла,
Сховай свій біль. Зломи раптовий порив».
Але для мене — у святім союзі:
Душа і тіло, щастя з гострим болем.
Мій біль бренить, зате коли сміюся —
То сміх мій рветься джерелом на волю!
Не лічу слів. Даю без міри ніжність.
А може в цьому ї є моя сміливість:
Палити серце — в хуртовині сніжній,
Купати душу в холодній зливі.
Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив,
Та там де треба — я тверда й сувора.
О, краю мій, моїх ясних привітів
Не діставав від мене жодний ворог.

О Л Е Н А Т Е Л І Г А

ЗАСУДЖЕНИМ

Біласу і Данилишину.

Як ми можемо жити, сміятись і дихатъ?
Як могли ми чекати — не битись, а спати,
В ніч, коли у в'язниці спокійно і тихо—
Ви збиралися вмерти — у шість двадцять п'ять.

І коли приволікся заплаканий ранок,
Вас покликала смерть у похмурій імлі, —
А тепер наші душі і топчути і ранять
Вінші кроки останні люзимній землі.

А тепер в кожнім серці пожежу пригаслу
Розпалили ви знову, — спаливши життя.
І мов тимн урочистий, мов визвольне гасло,
Є для нас двох імен щерозривне злиття.

Над могилою вашою тиша і спокій,
Та по рідному краю — зловіщи вогні.
І піти по слідах ваших скошених кроків
Рвучко тягнуться сотні окрилених ніг.

Олег Ольжич

РАННЯ МОЛИТВА

Не світливий спокій дорогих глибин
Прозорої і чистої науки,
Не золоті натхнення орхідеї
З ласкавости незмірної своєї, —
Пошли мені, молюся, дар один:
В ім'я її прийняти мужньо муки
І в грізні дні залишної розплати
В шинелі сірій вмерти від гранати.

ВСЕ БУРХЛИВІШІ КРИЛА НЕГОДИ...

Все бурхливіші крила негоди
І тривожніший все я, ждучи:
Вік геройів величний надходить
І щоночі на небі мечі.

І щоночі за обрєм чорним
Стогнути кроки — залиzo і мідь.
Смертоносні! Тверді! Непоборні!
Дорогі до безтями! Прийдіть!

О Л Е Г О Л Ь Ж И Ч

НАЩО СЛОВА?..

Нащо слова? Ми діло несемо.
Ніщо мистецтво і мана теорій.
Бо ж нам дано знайти життя само
В красі неповторимій і суворій.

Що вибереш, чи образ бездоганний,
А чи праобраз для усіх один?
Міцніша віра і дзвінкіший чин
За словоблудіє і за тимпани!

Ось сходить, виростає, розцвіта
Благословеніє не форми, суті.
Одвага. Непохитність. Чистота.
Милуйтеся! Беріть! І будьте, будьте!..

ГОРОДОК 1932

З нами розгубленість мертвів,
Де страх і покора — закон.
Там втрат не буває, де жертва —
Здобутий в огні бастіон!

Ім'ям невблаганним свободи
Здолали ми й кинули ниць
Понурі карпатські проходи,
Асфальти далеких столиць.

А тут — на міста й хутори ми
Залізну накинули сіть.
Тут скрізь наше військо незриме
У хижих залогах стой.

.....

О Л Е Г   О Л Ь Ж И Ч

Потрібно усіх в роботі,
А серце б'є, як обух.
Прокляття моїй плоті,
Що слабша за мій дух!

.....

Майно революції цінний
Живий боєвик повсякчас.
Сьогодні найбільшого чину
Вона зажадає від нас.

.....

Товаришу любий мій, брате,
Хиба упокорить нас це?
Хто вмів справедливо карати,
Той дивиться смерті в лиці!

Для тих, що, нікчемні і кволі,
Заквилять про зламаний цвіт, —
Неугнутість нашої волі
І нашої віри граніт!

.....

Нікому ніколи не стерти,
Що сріблом ясної сурми:
«Шкодуємо тільки, що вмерти
Удруге не зможемо ми!»

*
**

Їх душі — горіння і криця —
У нашому завжди гурті,
Братів по далеких в'язницях
І тих, що упали, братів.

О Л Е Г О Л Ь Ж И Ч

Дорога пряма і одверта,
І твердо іде легіон.
Там втрат не буває, де жертва —
Здобутий в огні бастіон!

Хто має уші — хай служб!
Хто має серце — люби!
Встає цитаделя духа —
Десятки літ боротьби.

Н Е З Н А Н О М У В О Я К О В І

Багато нам вогників юволих мани
На всяких трясовинах квітло.
У мряку сьогодні і будучини
Прожектором кинуто світло.

Ви вийшли, незнані, із темряви нор
Позначити шлях перемоги.
І знав вас поштовий брудний коридор
І сірі обніжки дороги.

Це ви ніписали на брукові міст
Трьох літер багряну рекламу.
Нé роки життєвою мірою — зміст
Для того, хто дивиться прямо.

Лягла постанова на спокій лиця
І буря на погляди тихі.
Йдете неухильно, йдете до кінця,
І вибухолосить ваш прихід.

.....

О Л Е Г   О Л Ь Ж И Ч

О, втіхо, що серце витяглоєш вкрай
По сумнівах і по ваганні!
Дорога, рогачка, березовий гай,
Як брила, як камінь на грані.

— Свідомі присяги? Свідомі шляхів?
І як небезпечні шляхи ці?
На стяг жовто-синій і зброю батьків...
І пальці холонуть на цівці.

Тепер вже тобі не відняти вінця
Твоєї єдиної пихи.
Підеш неухильно, підеш до кінця,
І вибух зголосить твій прихід,

.....

Чекає спокуса тебе не одна,
І повні зрадливої знади
Прозорі озера науки, вина
Поезії пінні каскади.

Та де той п'янкіший знайдеш водограй
І плеса синіші холодні,
Як ставити ногу недбало на край
Блакитної чаші безодні.

.....

Захочеш — і будеш. В людині, затям,
Лежить невідгадана сила.
Зрослась небезпека з одважним життям,
Як з тілом смертельника крила.

І легко тобі, хоч і дивишся циць,
Аби не спіткнутись ні разу,
І нести солодкий тягар таємниць
І гостру петарду наказу.

О Л Е Г   О Л Ь Ж И Ч

Навчишся надати блискавичність думкам
І рішенням важкість каміння.
Піти чи послати і стать сам-на-сам
З своїм невблаганним сумлінням.

.....

Холодна очей твоїх синя вода,
Що бачать гостріше і далі.
І навіть любов твоя буде тверда,
Як бронза, рубін і емалі.

Вона не зверне тебе в сонячний сад,
Де смокви і грона сочисті...
Ні кроку зі шляху, ні думки назад,
Ні хвилі даремне на місці.

Далеко в безодні ланцюг поколінь,
Лик часу сіріє і гине.
Тобі бо самому найвищих горінь
Дано осягнути вершини.

.....

На страх і за кару — суди полеві,
І землю поглинула тиша.
Щоб відповідь ваша — атаки нові —
Ударила тим голосніше.

Вона покотилася луною до гір,
Ясніше займаються ранки:
Команда відкрила побір,
Всі брами нарозтіж до бранки.

І йдуть по шляхах звідусіль, як один,
Одною густою юрбою,
Меткий робітник і важкий селянин,
По зброя і просто до бою.

.....

О Л Е Г О Л Ь Ж И Ч

Держава не твориться в будуччині,
Держава будується нині.
Це люди на сталь перекуті в огні,
Це люди, як брили камінні.

Невтішенні власники пенсій і рент,
Тендітні квітки паніонів, —
Хай кров'ю і волею сціпить в цемент
Безвладний пісок міліонів.

.....

Був час над усе легковажних гадок —
Імпреза і знову імпреза —
Коли заблищав на ріллі Городок
Безжалісним холодом леза.

Суспільносте блідо-рожевих півслів,
Гурра — наукової бздури,
Огрядно-туших патріотів послив
І всіх ювілятів культури!

Ці стріли безумні ударом бича
По рабському виді твоему,
В просвіті і пасіки стрільно влуча,
В рожеві лаштунки едему.

Хвала ж Тобі, Ти, що в рішаючий час
Все маєш духового гарту
На стіл побоювища кинути нас
Тверезо, без жалю, як карту.

.....

О, вір, у відваги ясне багаття,
І скинеш, як порвани лаху,
І слабість, і сумнів, і марність життя,
Коли ти не відаєш страху.

О Л Е Г О Л Ь Ж И Ч

І так тебе хміль наливає ущерть,
І так опановує тіло,
Що входить твоя упокорена смерть,
Як служка, бентежно-нечіло.

.....

О, Націє, дужа і вічна, як Бог, —
Не це покоління холопів, —
Хто золото знеславить твоїх перемог
При Корсуні і Кінотопі?

О, Націє, що над добро і над зло,
Над долю, і ласку, і кару,
Поставила тих, що їх сотні лягло
У дні незабутні Базару.

.....

Товаришу, ти, чиє тіло вжила
Рішуча рука, як штилета.
Тремтять молоді і здорові тіла
І зводяться крила до лету.

І ми будем гідні, не слави й похвал,
Учинку, що горами руха!
Гранати, петарди, живий арсенал
Із плоті розкутого духа.

.....

О, думка, що тіло без жалю руба,
Що очі й уста твої сушить.
Архангельська срібноголоса труба
Гремить крізь простори і душі.

І мертві встають і шукають хреста,
Іх очі розчахнуто-тъмні.
Встають, наче поросль струнка і густа, —
Страшне покоління титанів.

.....

О Л Е Г О Л Ь Ж И Ч

Твій крик металевий у інші серця,
Що квітами ювітнуть у глухі:
Убийте в гадках своїх матір — отця,
Залізом випалюйте душі.

О, вірте, всі мури земного впадуть,
Як серце обернеш у сурму.
Найвищі бо вежі духовости ждуть
Твоєого шаленого штурму.

.....

Та ти нє відхилиш своєого вінця,
Блідий, наче крейда, і тихий.
Підеш неухильно, підеш до кінця,
І вибух зголосить твій прихід.

.....

Розкрийте зіниці, розкрийте серця,
Черпайте кришталльне повітря.
Од віку земля не зазнала бо ця
Такого безкрайого вітру.

Він віє, шалений, над стернями днів
Диханням незламної волі
Від дальних пікетів вартових огнів
Імперії Двох Суходолів.

Він віє диханням солоним, як кров,
Тугих океанових надрів,
Що їх Севастопіль на все розпоров
Кільватерним ладом ескадри.

Над хижим простором Верхів'я — Памір,
Сліпуча і вічна, як слава,
Напруженна арка на цоколі гір
Ясніє Залізна Держава.

Яр Славутич

FINALE

Двосічний меч в обрамленні Тризуба
Ми урочисто вгору підняли, —
Вільготна воля із неволі мли
І для наїзників сувора згуба.

Раменуватим монолітом дуба
Стойть наш дух. Відважні, як орли,
О, скільки індрогів ми в прах змели,
Ідучи твердо на ворожі зруби!

Нехай поранив нас удар тяжкий
На крем'яністій і виткій дорозі,
Та не даються зморі вояки!

Ми йдем вперед, і юній перемозі,
Що перед нами зійде з майбуття,
Кладем жертовно молоде життя.

**

УКРАЇНІ

... Бо не для сну зійшла на землю Ти
І не для тиши, ні, — Ти мусиш жити,
Щоб сім племен до ніг Твоїх схилити,
І всі моря, і землі, і світи...
І Ти підеш зубчастому Кремлю —
Потворі зла, облуді тьми і згуби —
Його криві, криваві, гострі зуби
Зламаєш Ти і вервеш без жалю...
І вийдеш Ти в огні кривавих шат
За дикий мур старих Твоїх Карпат,
Мов Божий гнів, надхненно і криваво,
І інший кліч, нове незнане право,
Почує світ в огні Твоїх гармат, —
Щоб ці краї, засніжені, понурі,
Морозний світ північної зорі,
Почули вперш на власній шкурі
Твої страшні юнацькі пазурі.
І, схилена під Господа наказом,
Ти рушиш в даль, і в бурі сніговій
Над золотим задуманим Кавказом
Мігнеш до зір побідний пратпор свій.
А з тих верхів, далеке і суvore,
Побачиш Ти незнане інше море,
І вдарятъ знов пощерблени шаблі,
І станеш Ти ногою в темнім морі,
І по новім незайманім просторі
Пройдуть Твої побідні кораблі...

ПРИМІТКИ

Похвала зализу — уривок з монологу Богдана Хмельницького з історичної драми великої форми першої половини XVIII ст. «Милості Божії» (повна назва «Милості Божії, Україну от неудоб пошилих обид лядських чрез Богдана Зиновія свободившая и репрезентованная в школах кіевських 1728 літа»). Ім'я автора драми, яка належить до найяскравіших поль в українській літературі помазепинської доби, остаточно невідоме. Деякі дослідники вважають, що цим автором був професор поетики в Київській Академії Теофан Трофимович.

Гетьман Іван Мазепа (+1709) — не лише із найбільших державних мужків української історії, що його ім'я стало синонімом боротьби за політичну незалежність українського народу, але й визначний культурний діяч, що у значній мірі позначив духове обличчя своєї доби. Був сам творчий літературно. М. ін. приписується йому й авторство відомої пісні про «Чайку-небогу» — уособлення сумної долі України.

Тарас Шевченко (1814-1861) — центральна постать нової української історії, вже сучасники назвали його світознником Божім, а наступні поколиння повним правом шанують як національного пророка. Малір і графік, повістяр і драматург — був і с Тарас Шевченко насамперед поетом і революціонером. Його «Кобзар» — уособлення творчого генія нації — становить собою з одного боку ідейний підсумок минулого України, а з другого — зі суверенною силою визначас українському народові його національне майбутнє.

Народився Тарас Шевченко в родині кріпака (з прадіда гайдамаки!) на Київщині, тільки у 24 роки осягнув особисту свободу та вже 1847 р., в звіску з розгромом Кирило-Методіївського Братства, був на довгі літа, як рядовий саадат, (зі забороненою писати і малювати!), засланий в Оренбурзькі степи. Повернувшись зі зламаним здоровям із заслання, номер у чужому Петербурзі. Поховано Т. Шевченка на Чернечій горі під Каневом, звідки поет і після своєї фізичної смерті закликає встать і порвати кайдани. Історія життя Тараса Шевченка — як він сам був висловився — складає частину історії його власної батьківщини.

Пантелеймон Куліш (1819-1897) — «культируний» в найширшому значенні цього слова. Поет, прозаїк і драматург, історик, археолог і етнограф, автор правопису (знаменитої «Кулішівки») і нарешті видавець — П. Куліш бачив у «кобзі» ледве чи не єдину національну відраду, закликаючи навіть «отечество грунтувати в ріднім слові!»

Народився П. Куліш на Вороніжчині (походив з козаків). За участь в Кирило-Методіївському Братстві засланував кілька літнього заслання на Московщину. Замолоду був приятелем і навіть послідовником Тараса Шевченка. Та не обдарований ані революційним запалом, ані відною ясністю політичного зору Т. Шевченка, міняв кілька разів свою політичну орієнтацію: серед ще несформованого річища українського духовного життя відався в різні стоянки, шукуючи певного берега. Проте за своїх ідеологічних «блукань» він міцно тримався «рідного слова», бо вірив, що це слово засноване на бестаїні «підтримки націю на предківській основі».

Хоч творчість П. Куліша часто не вільна була від гострої тенденційності і внутрішніх суперечностей (відповідно від змін ідеологічних уподобань самого автора!) — ряд його творів не загубив до сьогодні своєї мистецької принадності. Вистарчить назвати такі оповідання з козацького життя, як «Січові гості», «Мартин Гак», «Іциллю» — «Орися», поеми — «Солониця», «Кумейки», роман — «Чорна рада» (поминаючи його політичне унапрямлення!) і навіть — фрагменти з лірики!

Піонерську роботу виконав П. Куліш як перекладач (переклади Св. Письма й ряду чотирьох західно-європейських поетів); тут особливо позначилось його зусилля поширити спроможності вислову української літературної мови.

Не залишив П. Куліш поза своєю увагою й потреб широких мас, видаючи для них популярні книжечки, т. зв. метелики, граматику для народу тощо.

Свою роль в українськім житті визначив П. Куліш, назвавши себе «піонером з сокирою важкою», що «бурия і куціль в рідній стороні вирубую рукою».

С т е п а н Р у д а н с ь к и й (1833-73) — народився на Поділлі (в родині священика), через свої національні перевонання розірвав звязки з батьком. Тяжке особисте життя підтримало здоровля поета й він помер, не доживши й сорока років!

Прославився Степан Руданський передовсім своїми «Співомовками» — жарти і сміховинки, в яких в повній силі, часто з гострим політичним наголосом, розкрився теній українського народного гумору. В стилі, близькім до українського фольклору, пробував С. Руданський розгорнути свої творчі сили і в інших літературних жанрах: лірика, історична поема («Мазепа», «Скоропада», «Полуботок» та інші), переспіви («Слова о полку Ігореві», «Ілляди») тощо.

На жаль свого яскравого таланту, що виростав з глибокого національного світовідчуття, ні встиг С. Руданський виявити докінця!

О л е к с а н д е р К о н i с ь к и й (1836-1900) — походив з роду, що в XVII ст. переселився з Галичини на Чернігівщину. Ще за дитинства зазнав О. Кониській перших політичних репресій: за писання українських віршів його виключено з гімназії. А вже як дорослий, за активну громадську діяльність — хоч вона і не мала безпосереднього політичного спрямування — був висланий на Московщину до Вологди і Тотьми.

Згідно з духом доби «народництва» Олександр Кониський вірив, що «життя складається з дрібних вчинків і вимагає дрібної, але невисипутої праці» й сам зумів стати, як назвала його історія — «людиною-прапором» такої праці. Ця всестороння «культурницька» праця була спрямована на піднесення національної свідомості широких народних мас, бо ж — за перевонанням О. Кониського — «націоналізм — єдиний певний ґрунт, де може рости й пишатись усе те, що зветься щастям людини».

Безпосереднім народним потребам мали б служити і література, і наука. Власна літературна творчість О. Кониського — кількадесят оповідань та повістей, лірика, спроби драматичні — хоч і переобляженя може дещо т. зв. громадськими мотивами, була настільки морально чиста, що й до сьогодні не втратила свого виховного впливу.

Як учений, поклав О. Кониський лвохтомовою монографією про Тараса Шевченка підвальнину для систематичних студій життя і творчості Поета. Прислужився О. Кониський українській науці і як співосновник Наукового Товариства ім. Шевченка (у Львові) — сталий звязок О. Кониського з Галичиною знайшов тут своє конкретне завершення.

В цілому ж «культична» діяльність О. Коцького — одного з головних речників і організаторів тодішнього українського національного життя — готувала ґрунт для прийдешньої революції політичної.

Михаїло Старицький (1810-1901) — син ділича на Полтавщині. Змолоду захопився працею для народу, й це захоплення в основному визначило на ціле життя ідеологічні та навіть мистецькі позиції М. Старицького. До історії української культури він увійшов насамперед, як драматург та один із основоположників самостійного українського театру. М. Старицькому напр. належить опрацювання таємно-популярних комедій, як «Ой, не хочи Грицю», «За двома зайцями» і т. д., та багатих етнографічним матеріалом її геройчних духом історичних драм як «Облога Буші», «Маруся Богуславка», «Богдан Хмельницький».

Був М. Старицький також видатним ліриком. Іван Франко бачив в ньому поета, що його творчість має перші ознаки звільнення української поезії від спінного наслідування Т. Шевченка. Значну вартість мають і переклади М. Старицького. Назагал старався він виводити українську літературу в «широкий світ».

Микола Вербицький (1843-1909) — один із талановитіших епігонів Т. Шевченка. Його творчість — безпосередня і легка у вислові — духом і формою близька до поезії нації одної. Друкуватись розпочав М. Вербицький ще в п'єсі «Бурзянка» В. Білозерського.

Іван Франко (1856-1916) — найбільший письменник, публіцист, учений, громадський діяч Західної України, один із найвидатніших українських діячів взагалі — був сином селянинів-ковалья на Дністровщині (Галичина).

Життя і творчість І. Франка проходили з одного боку у важкій боротьбі з рідним загумінком та міжновладцем-чужинцем, з другого — за геройчних зусиль поета скинути зі себе те ярмо, що була наложена на його світогляд на творчість «но-запівістична доба». Впливи драгоманівської «громадської» псевдонауки, ідеї модного тоді «соціалізму» та «радикалізму» з вимогою «раціоналізму» — в ідеї та «реалізму» — в мистецтві не могли надовго залишити творчої спраги поста з революційним, «скрою Прометея» запаленцем духом. Як був Франко сам на схилі свого віку призваний, терпів він довгі важкі муки, несучи на собі «чужого скарбу нові міхи» — аж поки, заєнавши її фізичних поневірянь та тюрми, геройчним зусиллям з-під них не визволився. Закінчив свою тяжку життєву та творчу дорогу перемогою: за власним своїм вис-

мовом — як «народний», «всенаціональний», а не «партійний» поет!

Література творчість І. Франка — ідейно, тематично, жанрово і формою надзвичайно багата, її поминаючи короткий період юнацького романтизму, — піднімалась від натуралізму та побутового реалізму т. зв. соціальної тематики (збірка поезій «З вершин і низин», поема «Іансіві жарти», повість «Борислав сміється», історична повість «Захар Беркут», драма «Угіднене щастя» і т. д.) через «провалля» упадницького «психологізму» (зб. поезій «Зівіле листи», «Із днів журби») до вершин національної вірні і мудrostі (зб. поезій «Semper tiro», «Мій ізмарайд», поеми «Іван Вишенський», «Мойсей»). В поемі «Мойсей», що увінчує цілу творчість поета — як зазначив М. Зеров — вже не чути «калібного деренція ослабленої струни», лише «тупіт копит і звуки сурен — музику перемоги». Знайти тут своє оптимістичне розкриття (доконане через контенціальну ритмічну форму) одна із центральних проблем світової творчості взагалі, а Францової зокрема, проблема «генія-провідника і маси». Гу трагічній життєвій дорозі Мойсея, яка вивершустися у зверненні вже вільного від сумнівів, і невного свого призначення пророка до с в о го народа: «Підешти у дорогу століт, З моого духа печчатю» — не без підстав можемо бачити аналогію до життєвої дороги та творчості самого Івана Франка.

Борис Грінченко (1863-1910) — походить з Наддніпрянщини. Його діяльність — подібно до діяльності О. Кониського або Франка — мала різноманітний характер. Виступав, як громадський діяч, публіцист, письменник, учений- популяризатор. Виснажений безнастаниною, тяжкою працею, який себе жертвує, Грінченко перецасно помер (від сухот) в Італії.

Б. Грінченко стояв на ідейних позиціях народництва — вірив (як і Кониський) в потребу «срібної і неблизької на погляд» праці для широких мас. І хоч ця праця не мала безпосередньо політичного наголосу, була вона яскраво національною. Потребам народу мало б, на думку Грінченка, служити й красне письменство, заступаючи — в часах благо-дінстуючого царського абсолютизму — не лише відсутнію укій айску пресу, але й школу. Цей погляд визначив характер і вlaєнні літературної праці Грінченка. Не зважаючи на її «утискітарний», а іноді й з ободеній тон, вона не лише дійшла під час популяристи за життя письменника, але не загубила свого значення й до сьогодні (зокрема — дрібна лірика та оповідання; з більших розмірами творів особливою популяристю користувалась повість «Соняшник промінь», присвячена проблемі народження національної української інтелігенції).

Як просвітянському діячеві (в доброму розумінні цього слова) належить Б. Грінченкові низка популярно-освітніх та наукових творів — підручників, словників, читанок, граматик тощо.

Леся Українка (1871-1913) — донька письменниці Олени ІЧілки, правдиве ім'я — Лариса Косяч, народилась на Волині; з дитячих літ, засяжена сухотами, мусіла — як сама була висловлюється — довгі роки жити життям франжерійної рослини на чужині: На чужині й померла.

Розпочавши свою творчу дорогу ще дівчинкою з поезії, перейшла Леся Українка з часом до драми, і власне в драматичній поемі та віршованій драмі найсильніше виявила свій талант. Лесю Українку повним правом можна вважати за найвизначнішого українського драматурга. Центральна ідея її творчості — боротьба за національне звільнення, і цій ідеї — окрім переважної частини лірики — присвячено ряд її драм на українські та «світові» (біблійні, старовинні єгипетські, грецькі та римські, середньовічні) сюжети: «Боярня», «Роберт Брюс», «Оргія», «Вавилонський полон» тощо.

Впроваджуючи т. зв. світову тематику в українську літературу й даючи оригінальну творчу розвязку низці т. зв. світових сюжетів («Ізольда Білорука», «Камінний господар», «На полі крові», «Лісова пісня» та ін.), Леся Українка, як ніхто може (крім Івана Франка) в новій українській літературі, збагачувала наш мистецький, а посередній політичний світогляд, духовим досвідом світового мистецтва.

Власний, в найвищій мірі одуховлений, геройчний світогляд поетки та сила і чіткість її мистецького слова — в якім з одного боку знаходили свій новий вислів традиційні форми «фольклорної» поезії, а з другого — свободно розкривали себе т. зв. класичні форми поезії європейської, — становлять собою одне з найсильніших живців в українській літературі взагалі. Іволий тон «громадянської» поезії більшості пошевченівських епітонів перетоплює Леся Українка в твердий і оптимістичний тон поезії національної. За висловом І. Франка — «від часу Шевченкового «Хожайте та вставайте...» Україна не чула такого сильного, гарячого поетичного слова, як із уст цієї слабосилої хвої дівчини».

Володимир Самійленко (1864-1925) — народився на Полтавщині.

Поезія В. Самійленка має переважно сатиричний характер. Гострий, трохи розмисловий гумор Самійленка, тематично звернутий переважно проти психологічних вад українського громадянства, з одного боку виходить з традицій народного

гумору, з другого боку — навязує до мотивів сатири західно-європейської (О. Барбес, П. Беранже та інші). Самійленкова сатира (сатиричний куплет, віршовий фейлетон і т. д.), як напр. «На печі», «Сон», «Патріот Іван», «Ельдорадо», «Герострат» до сьогодні не втратила своєї мистецької переконливості. Не втратила цієї переконливості п'очасти й лірика В. Самійленка (зб. «Україна») — високої національної тенденції та культури вірша, хоч може трохи суха і схематична своїм висловом. Високого мистецького рівня осягнув В. Самійленко, як перекладач (з Данте, Мольєра, Беранже тощо).

Б о г д а н Л е п к и й (1872-1941) — народився на галицькому Поділлі (батько Б. Легкого — священик, діяльній літературно). Письменник, літературознавець (професор угорської літератури на університеті в Кракові), маляр, — був Б. Лепким одним із найвизначніших західно-українських культурних діячів цього століття.

Хоч Б. Лепкий був одним із співзасновників «Молодої Музи», літературної групи, що стала на позиції т. зв. чистого мистецтва, сам він був надто міцно звязаний з рідним ґрунтом, щоб відвернутись у своїй творчості від громадянських чи патріотичних мотивів. Як Лепкий був сам висловився — творчість «для себе» була у нього нероздільно звязана з творчістю «для людей, для справи». Його патріотизм — хоч і не мав революційного напрямку — був завше діяльний. І саме через це внутрішнє тепло його жанрово і тематично різноманітна творчість, що свою мистецькою природою ще корінилась в традиціях народницького романтизму, зазнала досить широкої популярності (особливо — лірика, психологічний нарис і навіть історичний роман, як напр., тетралогія «Мазепа»).

М и кола Ф і л і я н с ь к и й (1873-193?) — походив з Наддніпрянщини. Під більшевицькою окупацією мало продуктивний (випустив єдину збірку поезій — «Цілу землю»), та це не врятувало поета від ліквідації. 1937 р. Філіппський був засланий: мабуть заглибоко був звязаний з рідним ґрунтом, щоб надаватись на матеріал для «соцбудівництва». Як поета — проникливого духа! — заражовують М. Філіппського до т. зв. символістів. Перед революцією випустив він збірки: «Лірика» та «Calendarium».

Г р и г о р і й Ч у п р и н к а (1879-1921) — походив зі селянської родини (з предків козаків) в Чернігівщині. З молодих років брав участь в революційній боротьбі. Та лише за Визвольних Змагань до неї повністю включився. За участь у протибільшевицькім повстанні на Чернігівщині 1919 р. був засуджений ворогом на смерть. Цю кару замінено поетові

на концентраційний табір біля Москви. Та незабаром вириавається Чупринка знову на волю й за участь в Центральнім Повстанчим Комітеті (що готовував на осінь 1921 р. загальне повстання на Правобережжі) — знову большевиками заарештований і на цей раз розстріляний.

Поезія Гр. Чупринки (розсипана по дрібних збірочках) — поезія зовнішньою легкістю форм і (т. зв. «цзенчики-бреньки») й навіть делікими мотивами «богеми», сповнена в цілому геройчного пориву і непіддобленого патріотизму.

Олександр Олесь (1878-1941) — дійсне ім'я — Олександр Кандиба; народився на Слобожанщині. За української державності був виселений, як культурний аташе, до одного з українських посольств в Середній Европі. Помер в Бразії.

О. Олесь один із перших українських поетів, в творчості яких «категорія краси» стала цілком самостійним елементом — цим самим прислужився до звільнення української літератури від влади вузького утилітаризму. Та поминаючи цю, до невної міри історичну заслугу поезії Олеся, вона має і своє абсолютне значення. Безпосередня й прозора у вислові, гармонійна і легка формою, милозвучна, духом міцно звязана з національним світовідчуттям лірика О. Олесь має свою власну мистецьку особовість, свій неповторний, хай іноді навіть «романсовий» (але завше високого стилю!) «штирій» і «топ» (зб. «З журбою радість обнялася», стислізований гуцульський цикель «На зелених горах» тощо).

Ідеозія Олеся, присвячена українським темам (серед неї поеми «Що року», «Весняна поема», історичний цикель «Княжа Україна») стрінулась із загальним захопленням широких ком., зокрема «старої» української інтелігенції, ідеалів якої поет був одним із найсильніших речників. При тім ця поезія не була позбавлена й сатиричних мотивів (зб. «Іереїва»), іноді — несподівано у такого «чистого» лірика, як О. Олесь — «злобденників» та гострих.

Творче пригнічення після програної Визвольної війни 1917-21 рр. (зб. «Чужиною», «Хому повім печаль мою») переходить у Олея зі загальним піднесенням національного духовного життя в 30-тих роках у Західній Україні та на еміграції у новий творчий оптимізм. Оживає надія, що «весна ще прийде». Та більша частина мистецького доробку поета цього останнього періоду його творчості (переважно — лірика) шанішому суспільству досі мало відома.

Випробовував О. Олесь свої сили і в драмі (напр. символічна драма «Подорозі в казку»), але залишився і тут в основному «ліриком». Високої мистецької та виховної вартості творчість поета для дітей.

Вміщений у Декламаторі «Терновий віночок» є уривком з тої ж назви поеми, яку О. Олесь написав під безпосереднім враженням трагічної смерті полк. Е. Коновальця 1939 р.

Микола Зеров (1890-193?) — народився на Полтавщині (в родині учителя). Був професором української літератури в Києві й заразом провідною постаттю в групі поетів-неокласиків, названих так через систематичне плекання класичних традицій греко-римського та взагалі європейського мистецтва. Серед «тайги азіатщини», що заливалася на окупованих більшевицькою Москвою землях українське життя, представляв собою гурток М. Зерова один із нечисленних островів чистої і високої української культури. За Літературної дискусії 1925-28 р. р., коли цаперекір волі Москви фактично визначено ідеїні позиції суцільного українського культурного фронту, відогравав М. Зеров поруч М. Хвильового та — посередньо — Д. Донцова одну з провідних ролей. Хоч політикою, як такою, він не займався, але його культурні поступили — звернувшись до джерел європейської духовності, вияснили українське культурне надбання та стреміти до найвищої якості у мистецькій творчості — були в умовах советської деспотіїраг excellence по літикою. В постатті М. Зерова більшевики бачили «академічний авторитет», що провадить «плянову війну проти марксизму!» Не маючи ж зможи М. Зерова перетягнути на свій бік — заслали його 1935 р. більшевицькі можновладці на Соловецького каторгу. На засланні М. Зеров правдоподібно й загинув!

Визначний історик літератури та критик (збірник «Доджерель») був М. Зеров в той же час і поетом вірний у своїй творчості, власному, поставленому перед українською літературою гаслу: «Прекрасна пластика і контур строгий. Добірний стиль, залізна колія ← Оце твоя, Україно, дорога» (збірки: «Намена» та видана вже на еміграції — «Sonnetarium», 1948 р.). Піонерську працю проробив М. Зеров і як перекладач (староримська класика та французький «парнас»).

Евген Плужник (1898-1936) — родом зі селянської родини на Вороніжчині. Хоч стояв він останньо від політичного життя, був 1935 р. з кількома іншими українськими письменниками засуджений московськими окупантами на розстріл, який замінено на 10-літню каторгу. Та вже 1936 р. хорий на сухоті Е. Плужник на каторзі помер.

Увійшов Е. Плужник до історії української культури передовсім як поет, хоч пробував творчо висловитись також в прозі та в драмі. Його лірика — зназовні сповнена мотивів скепсису та навіть пессімізму — в своїй істоті є могутнім силою і неповторним природою мистецькою (в т. зв. імпресіоністичній

манері) висловом наскрізь суцільного українського духа. Саме за цю внутрішню суверенність творчості Е. Плужника — й несполучимість з казенним «оптимізмом» соціалістичного будівництва — поета й знищено!

Збірка поезій Е. Плужника «Рівновага» змогла вийти щойно на еміграції (1948 р.); за життя поета видано збірки «Дні» та «Рання осінь».

Юрій Дараган (1893-1926) — народився в Туркестані (син інженера). Був сотником Української армії, перейшовши сумнозвісні табори інтернованих в Щипорні та Калішу — помер на сухоті в Празі.

Єдина збірка поезій Ю. Дарагана «Сагайдак», ославлюючи нашу княжу державність, відкрила була — як зазначила критика — перед українською літературою обрій княжої традиції. Назагал поезія Ю. Дарагана хоч мистецькою формою ще звязана із символізмом — своїм ідейним наповненням вже висловлює бадьорість і силу нового, зродженого національною революцією покоління.

Максим Грива (1893-1931) — властиве ім'я — Максим Загривний. Народився на Чернігівщині. Повстанець. Помер на еміграції в Чехії — як був висловився один із критиків — на «традиційні» в українській літературі сухоті. Okрім поезії пробував М. Грива з успіхом позначити свої творчі сили і в прозі. До історії української літератури увійшов М. Грива, як один із перших поетів-націоналістів.

Леонід Мосендр (1897-1948) — народився на Поділлі, старшина Української армії; помер в Швайцарії від сухот.

Л. Мосендр — один з найвизначніших українських письменників-націоналістів — поет, прозаїк, драматург і есеїст. Його, схильна до філософічної рефлексії, поезія (збірка «Зодіяк», поеми — «Каніферштан», «Волинський рік» тощо) — сповнена мужнього бадьорого духа, стилево витримана в т. зв. класичних формах. В ліричній драмі «Вічний корабель» оспівав Д. Мосендр визвольну боротьбу Нідерландів проти Еспанії в XVI ст. Шляхотність вислову й бадьорість тону визначає й прозу Л. Мосендра (зокрема високої мистецької ваги — автобіографічна повість «Засів»). З есеїв найискравіше визначив себе Л. Мосендр в «Останнім пророку» — цикль літературних портретів національних історичних провідників. На «другій еміграції» написав був Л. Мосендр м. інш. «памфлет» проти М. Хвильового : «Микола Хвильовий. Легенда і дійність», де сміливо піддав ревізії дотеперішнє безkritичне ославлювання його частиною української публіцистики.

Зі смертю Мосенда втратила українська література не лише талановитого майстра, але й одну з найсильніших своїм характером постатей. Частина літературної спадщини Л. Мосенда чекає ще свого видання.

Евген Маланюк (*1897) — походить з Херсонщини. Брав участь як старшина у Визвольній боротьбі. На еміграції довгі роки перебував в Чехії, потім — у Польщі, тепер живе в Америці.

Належить до перших українських поетів, що свідомо піднесли в своїй творчості ідею націоналізму. Ще в 20-их роках на окупованих большевиками українських землях його ім'я, поруч імені Д. Донцова, стало синонімом українського «фашизму». М. Зеров зважився був проте й у підбольшевицьким Києві підкresлити бадьорість цієї поезії!

Центральне місце в поезії Е. Маланюка — що притримується назагал «класичних» канонів форми — займають мотиви історіософічні: поет прағне за «власним Римом» й «щоб поруч Лаври станув Капітолій». Та тематичний оптимізм творчості Е. Маланюка, зосередженої на подолання рабської спадщини минулого, дещо обтяжений «рефлексійністю» та «інтелектуалізмом». Звідси — деяня реторичність цієї творчості.

В есеях та літературно-критичних статтях дав Е. Маланюк нове і яскраве, з націоналістичного становища зроблене, насвітлення ряду основних явищ української культурної історії (М. Гоголь, Т. Шевченко) та сучасною українського культурного процесу.

Збірки поезій Е. Маланюка: — «Стилет і стильос», «Гербарій», «Земля і зали́зо», «Земна Мадонна», «Перстень Полікранта», — та — ще не видрукувана — «Серпень».

Олекса Стефанович (*1900) — народився на Волині в родині священика. З молодих літ — на еміграції (в Чехії, тепер — в Америці).

В поезії О. Стефановича — близькій до традицій української народної та церковної творчості — спочатку переважають мотиви особисті. Та згодом центральне місце займає в ній тематика з Визвольної війни (зокрема Круті й Базар), якої О. Стефанович стає в українській літературі одним з найсильніших речників. В останніх роках зосереджується творча увага поета на мотивах релігійних та есхатологічних (напр. цикль «Хінечсьвітнє»). Поезію О. Стефановича характеризує й музичність.

Основний поетичний доробок О. Стефановича зосереджений в збірці «Stefanos», хоч вона й не охоплює творчости поета за останнє десятиліття.

Ю р і й Л и п а (1901-1944) — народився в Одесі в родині лікаря і відомого діяча Івана Липи, і перебував на еміграції. В 1944 р. правдоподібно забитий в боях УГА проти большевиків в Галичині.

Різностороння творчість (від поезії, через драматичні спроби, прозу, до есеїв та публіцистики) Ю. Липи вивершується в збірці поезій «Суворість», яка за оскресленням Е. Маланюка є «одною з тих книг поезій, які в літературному процесі творять епоху», а на думку О. Ольжича в цій збірці взагалі найповніше висловлено нову українську сучасність. Це «поезія волі і П форма в повній адекватні змістові». Okрім «Суворості» свою творчу силу найяскравіше виявив Ю. Липа у прозовій «фресці» з життя України XVII ст. романі «Козаки в Москові» та збірці есеїв «Бій за українську літературу».

Історіософічну публікацію «Призначення України» характеризує вже ослаблення духового напання та розпорешність думки.

М. Білинський один із визначних військових діячів доби Визволальної боротьби, якому присвячена, уміщена в Декляматорі «Епітафія», загинув в бою під Базаром.

М а р к о А н т і о х (1906-193?) — син Миколи Вороного. Живучи в окупованій большевиками Україні, не міг органічно включитись до літературного підсowellського процесу й тому пробував друкуватись (під різними прибраними іменами) в західно-українській та еміграційній пресі. На переломі 1930-31 р. р. був за «неблагонадійність» большевиками засланний на Соловецьку каторгу й на каторзі загинув.

Декілька віршів Марка Антіоха торкаються одної і тої самої теми — помсти за смерть, правдоподібно розстріляної большевиками дівчини, відомої читачеві під криptonітом М. Т...

Талант Марка Антіоха — один із найглибших релігійних талантів в українській поезії. Його «Молитва» — за оскресленням Е. Маланюка — «становить один з найсильніших творів нашої поезії, що своєю чуттєвою наспіженістю дорівнює хіба лише найміцнішим інвертівам Шевченка...».

Ю р і й Я н о в сь к и й (*1902) — народився в Одесі (в міщанській родині). Протягом двадцятих років виріс Яновський в одного з найвизначніших українських письменників. Пройшовши період творчого експериментаторства (роман «Майстер корабля»), він ствердив себе в романі «Чотири Шаблі» (1930) зрілим мистцем. Майстерність свого слова Яновський ще удосконалив в наступному романі «Вершники», хоч «назовін», мусив вже тут письменник спрямовувати розгортання сюжету по лінії директив Компартії, яка в міжчасі була присту-

шила ю тотальної ліквідації всіх проявів самобутності в українському культурному житті. Обвинувачений кількаразово в «націоналістичних ухилах», зазнав Яновський репресій. «Чотири Шаблі» потрапили у список заборонених книжок. Дальшу творчість морально зламалого письменника характеризує його новий ідеїний та творчий упадок. Проте і в його останнім романі, «Жива вода», що ніби мав бути спробою лати «широку картузу» життя в Україні після 2-гої Світової війни, викръди большевицькі літературні сексоти... «рецидиви націоналізму».

В «творчості» Ю. Яновського (поскільки письменник ще посідав бойливу мінімальну свободу вислову) переконливо за-звучала укр. айсіка націоналістична стихія. Високий стиль «геройське» звучання і єї творчости були по суті тотожні до високого тону української націоналістичної поезії на Заході Ю. Липи, О. Ольжича та інш. Як відмітив був С. Николишин — публіціст і літературний критик, — для Яновського українська культура — «не пролетарська, селянська, соціалістична, міщанська чи ще яка там культура, а «культура нації, культура військового духа, культура гордості, престижу, якого набрали ми за революції».

Емоційна синтетична, ритмізована проза Ю. Яновського з одного боку черпає з стилів засобів народного (козацького) українського епосу, а з другого — майстерно володіє технікою модерного мистецтва слова. Окрім прози, позначив себе Яновський творчо в поезії та драмі. Значну увагу присвячував письменник тематиці моря.

«Чотири Шаблі» ще в тридцятих роках зазнали широкої популярності у Західній Україні та на еміграції. Цей роман перекидано окремою книжкою, а уривки з цього багатократно друкувались по різних антологіях та в пресі. Вміщений у Деклямарі, дещо скорочений текст Заспівів із цього роману увійшов до програму національних свят («Свято моря») та до репертуару сценічного (зокрема відомої з часів державного будівництва Карпатської України «Летючої Естради»).

Олена Теліга (1906-1942) — народилася в Петербурзі (доноха інженера — потім професора Г. Шовгенова), з 1923 р. — на еміграції в Чехії та Польщі. О. Теліга належала поруч Е. Маланюка, Л. Мосензіа, О. Ольжича та Ю. Кленя до «поетичної квадриги» «Вісника» Д. Донцова. Як передова членка організованого українського націоналізму вона редактувала в Ізраїлі з кінцем 1941 р. тижневик літератури та мистецтва «Літаври» та головувала в Спілці письменників. За революційну працю О. Телігу з кількома ІІ товаришами — куль-

турниками (серед них — поет І. Ірлявський) німецькі займанці в Києві ж розстріляли. Свідома нерозривності революційного слова та діла, ішла О. Теліга назустріч власній долі, щоб прикладом своєї «гарячої смерти» замести, проложені ворогом серед українського світу межі й тим самим утримати суцільність українського духового життя.

Її напружена, емоційна, розгорнута від суто особистих мотивів аж по славлення революційної боротьби, лірика — доходить на своїх вершинах сили прозріння (вірш «Поворот»). Яскраве слово промовила О. Теліга й у публіцистиці та літературній критиці. Це слово, зосереджене навколо проблем, що їх висувала визвольна справа (однаково чи були це проблеми мої або — «що вільної відваги», чи стисло мистецькі — «проблема стилю», чи нове насвітлення т. зв. жіночого питання — «якими нас прагнете» і т. д. — своєю ідеальною чіткістю та безкомпромісомівістю не лише, що нічого не втратило зі свого значення, але саме сьогодні — серед теперішньої розтічі в українському духовім житті — є особливо актуальне та потрібне!

Літературний доробок О. Теліги, разом з біографічними матеріалами про її життя пайомніше зібраний в книжці «Прароди духа», яка була видана па еміграції 1947 р. Едина, посмертна збірка поезій О. Теліги «Душа на сторожі» вийшла рівною по війні на чужині.

Олег Ольжич (1907-1944) — син Олександра Олеся (Кандиби), народився в Житомирі. З 1923 р. О. Ольжич — на еміграції в Празі. Зробивши блискучий дебют, як учений-археолог та поет, відхилив він спокусу «пінних наскак поезій» та «празорих озер наук». Її віддав себе повно справі національної революції. З рамени націоналістичного Руху провадив О. Ольжич його Культуру ною референтурою, яка відограла величезну, досі лише частково насвітлену ролю у формуванні українського духового життя. За державного будування Карпатської України був О. Ольжич представником Руху на її терені. Після окупації Карпатської України мадярами — зазнав «вигол» військової мадярської вязниці. За Другої світової війни керував Ольжич дією Організації на Надніпрянщині, згодом і в Зах. Україні. Схоплений у Львові німцями, був вивезений до концентраційного табору Саксенгавзен і там за непідкупність свого духа та вірність ідеї батьківщини закаталиний. Життя і творчість О. Ольжича — найвище свідоцтво слова і чину и о в о і, зродженої Національною революцією укій айської людини.

В своїй поетичній творчості з клясичною ясністю, «камінним, сірим» віршем (окреслення О. Стефановича) голосив Ольжич прихід віку героїв (зб. «Рінь»), згодом цей вік — що утворювався у Ольжича з українською націоналістичною

революцією — прямо і екстатично ствердив. (зб. «Вежі»). Через творчість і революційне діло О. Ольжича (та його покоління) віднаходив український культурний процес свою вишу, дер жавницьку цілеспрямованість. Колишній апоплітичний патріотизм культурників-народників обернувся тут в новий, вже державницький патріотизм культурників-націоналістів. Частина літературної спадщини О. Ольжича зокрема звязана з його працею революційною — ще досі не видана.

Текст поезії «Городок 1932» та «Незнаному Воякові», що їх взято із збірки «Вежі», подаємо в Декляматорі в скороченні. «Городок 1932» присвятив автор відомій революційній події, звязаній з іменами Біласа і Данилишина, в Городку Ягайлонським в Західній Україні. Місця, що були з тексту «Вежі» цензурою «Протекторату» в Празі 1940 р. (коли ця збірка вийшла) усунені, тут за оригіналом відновлюємо. Зміну тексту останнього рядка «Городка 1932» — «Іс на дця ть літ боротьби» на «Десятки літ боротьби» (як подано в Декляматорі) проробив сам автор 1941 р. у київських «Літаврах».

Яр Славутич (*1918) — походить з Херсонщини; з часу 2-го світової війни перебуває на еміграції. Випустив кілька збірок поезій («Гомін віків», «Правдоносці» та інші). Яр Славутич — один із нечисленних поетів молодшої літературної генерації, що свідомо в своїй творчості плеєє дух патріотизму. У формі свого мистецького вислову притримується поет класичних зразків. Працює Яр Славутич і як критик- популяризатор (йому належить, виданий недавно у Філадельфії, огляд української поезії за останнє півстоліття).

«Україні» — вміщений у Декляматорі текст є уривком з довшої поезії (тіс ж пазви), що видрукувана була на переломі 20-их і 30-их років в підпільній, націоналістичній західно-українській «Сурмі». Деякі дані вказують на О. Ольжича, як на автора цієї поезії.

З м і с т

	стор.
О. ОЛЕЛЬКО : Вступне слово	5
З ДРАМИ «МИЛОСТЬ БОЖІЯ» :	
Похвала заїзу	9
ГЕТЬМАН ІВАН МАЗЕПА:	
Дума	10
ТАРАС ШЕВЧЕНКО:	
Козацька молитва	12
Минають дні	12
Розрита могила	13
Суботів	15
Чигирин	17
Холодний яр	19
Посланіс	22
Давидові исалми	30
Погибнеш, згинеш, Україно	39
Радуйся, ниво неполітая	42
Заповіт	44
ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ:	
Неволиницький плач	45
СТЕПАН РУДАНСЬКИЙ:	
До дуба	46
Ta гей, бики	48
До України	49
ОЛЕКСАНДЕР КОНИСЬКИЙ:	
Тюрма за волю	51

МИХАЙЛО СТАРИЦЬКИЙ:	
Нива	52
МИКОЛА ВЕРБИЦЬКИЙ:	
Веснянка	54
ІВАН ФРАНКО:	
П'єсог до поеми «Мойсей»	55
Наймит	57
І досі нам сниться	59
Якби само величес страждання	60
Росія	61
На ріці вавилонській	62
Монолог Мойсея	64
Козак невмирача	66
Розвивайся ти, високий дубе	70
Муштруйся, рекрутє-небоже	71
Нехай і так	72
Вівере мemento	73
Січовий марш	74
Не пора	75
БОРИС ГРІНЧЕНКО:	
Дуб	76
Вітер віє	76
Ти один, а іх багато?	76
ЛЕСЯ УКРАЇНКА:	
Жидівська мельодія	77
Де поділляся ви, голосні слова	78
Зимова ніч на чужині	78
Порвалася нескінчена розмова	80
Сльози-перли	81
З невольнічих пісень	82
Товарищі на спомин	82
Скрізь плач	84
Досвітні огні	85
Контра слеп сперо	86
Перемога	87
Мріє, не зрадь!	88
Північні думи	88
У чорну хмару	90
Якби вся кров	90
Монолог грішниці	91
Монолог Елеазара	93
І ти колись боролась	95
У пустині	97
Слово, чому ти не твердая криця	98

ВОЛОДИМИР САМІЙЛЕНКО:	
Україні	100
Катам	101
Вже годі плакати	102
СПИРИДОН ЧЕРКАСЕНКО:	
Запорожці	103
БОГДАН ЛЕПКИЙ:	
Хтось мене кличе	104
Зазив!	105
Напис на стрілецьких гробах	106
ГРИГОРІЙ ЧУПРИНКА:	
В час борні	107
Рідний край	108
МИКОЛА ФІЛЯНСЬКИЙ:	
Київ	109
ОЛЕКСАНДЕР ОЛЕСЬ:	
Одспівав я пісні вже свої	110
Із старих і майбутніх віків	“
Стріляйте, вішайте, катуйте	111
Про світ ви марили	“
Ой, не сйтесь, сніги	112
На гноїщах Европи	“
Хай літають вітри!	114
Мусить бути	115
Міцно і солодко, кровю упившись	116
Із панських прихвостнів-рабів	“
Крики... усміхи привітні	117
Вітри і бурі весняні	118
Пісня	120
МИКОЛА ЗЕРОВ:	
Київ	121
ЕВГЕН ПЛУЖНИК:	
Тоді вийдуть горді, мов льви!	122
ЮРІЙ ДАРАГАН:	
На полях Аустерліца	123
МАКСИМ ГРИВА:	
Ми	124
ЛЕОНІД МОСЕНДЗ:	
Балада про побратима	125
Ми були	128

ЕВГЕН МАЛАНЮК:	
Прийлешнім	129
Квітень	130
Листопад	131
ОЛЕКСА СТЕФАНОВИЧ:	
Сокіл	132
Їм північні вітри гудуть	“
Крути	133
Свято перемоги	135
ЮРІЙ ЛІПІА:	
Ми — нація	137
Святий Юрій	138
Всуне геч Азії жаху	“
Перші осадчі	139
Сімнацятій	“
Війна	142
Відстути	143
Епітафія	146
Могила незнаного бійця	146
Пануй	148
ЮРІЙ ЯНОВСЬКИЙ:	
Чотири шаблі	149
МАРКО АНТІОХ:	
Молитва	152
ОЛЕНА ТЕЛІГА:	
Усе — лише не це!	154
Відповіди	“
Сучасникам	155
Засудженим	156
ОЛЕГ ОЛЬЖИЧ:	
Рання молитва	157
Все бурхливіші крила негоди	“
Наши слова?	158
Городок 1932	“
Незнаному воякові	160
ЯР СЛАВУТИЧ:	
Фінал	166
* * *	
Україні	167
ПРИМІТКИ	169

**SOCIÉTÉ COMMERCIALE
D'INFORMATION ET PUBLICITÉ**

S. C. I. p.

S. A. R. L. au Capital de 135.000 Frs.

R. C. Lyon B. 20 715.

C. C. Postal Lyon 12 365.

Adresse: Lyon 2-e, 11, rue Gentil.

Накладом Видавництва з'явилися:

«Вікі говорять» — О. Ждановича.

«Вперед Україно!» — декламатор.

**Спільно з Першою Українською Друкарнею у
Франції видало Видавництво —**

«Під чужими пропорами» — М. Небелюка.

Цікавимося українськими й французькими рукописами, що відносяться до української літератури, історії, мистецтва.

Звертайтесь до нас з довірям, ми розглядаємо кожну пропозицію.

Перша Українська Друкарня у Франції

Première Imprimerie Ukrainienne en France
3, rue du Sabot, Paris 6-e
